

EREVNA

Årg. III

N:r 4

1946

Innehåll

Den sjuke och läkaren. Av doktor Fride Hylander.	177
Frid. Av Fil. Doktor Ingrid Wilhelmsson.	189
Den förlorade friden.	191
Återställandet av friden.	192
Galiléen. Av missionär G. Bernander.	196
Shvuot-Shabu'ot (Pingst). Av Fil. Lic. Herman Wohlstein.	208
Ecclesia militans. Av Fil. mag. Erik Petréén.	217
Den ende Guden (2 Mos. 20:3). Av Rektor Rob. Fur.	220
Luther om ordet.	223
Om Aposteln Paulus' verklighetsuppfattning Några antydningar med utgångspunkt från motsättningen skia — sóma i Kol. 2:17. Av Pastor Martin Magnusson.	226
Anteckningar till nytestamentliga texter. Av Hugo Odeberg.	233
Joh. 1:29-34. (Sönd. e. Nyår.)	233
Joh. 8:12. (Trettond.)	235
Joh. 7:14-18. (1 e. Trettond.)	237
Joh. 4:5-42. (2 och 3 e. Trettond.)	239
Joh. 1:16-18. (Kyndelsm.d.)	241
Ortodoxa judar i helg och söcken.	244
Innehållsförteckning.	246

*Innehållsförteckningen i slutet av häftet och sidhänvisningar i texten
enligt originaltexten.*

Den sjuke och läkaren.

Av doktor Fride Hylander.

För en läkare ligger det ett alldeles särskilt intresse i det faktum att ett av evangelierna i vår bibel är författat av en läkare.

Lukas, läkaren, »den älskade brodern», tillhörde tydligen den hippokratiska skolan, han använde sin tids vetenskapliga benämningar på sjukdomarna, och mycket annat ger vid handen att han sett med en läkares ögon och en vetenskapsmans kritiska blick. Bland annat kan nämnas att han är den ende evangelist som omnämner att Jesus rörde vid översteprästens tjänares avhuggna öra och helade det. De andra finner inte en sådan bagatell i det dramatiska skeendet under förräderiets natt värd att omtalas. Men för Lukas, läkaren, och hans naturvetenskapliga tänkande och skärpta iakttagelseförmåga utgjorde denna bagatell ett stort underverk. — Då en av evangelisterna med brutal lekmanasyn på läkaren säger om kvinnan, som hade haft blodgång i 12 år, att »Fast hon hade lidit mycket hos många läkare och lagt ut allt hon ägde, hade hon inte fått någon hjälp. Det hade bara blivit sämre med henne» [Mark. 5:26], säger Lukas med kollegial försynthet och affektfri objektivitet endast att »ingen hade kunnat bota» hennes sjukdom [Luk. 8:43].

Lukas är också den ende som omtalar liknelsen om den barmhärtige samariten! Man förstår att Lukas som läkare måste ha varit särskilt gripen av denna liknelse och av bilden av Jesus som läkaren.

Dock är det inte Lukas som framfört det förebildliga i lä-

karens kall och tillämpat det på Jesus. Redan i 2 Mos. 15:26 är det Gud själv som säger: »*Jag är Herren, din läkare!*» Det är vidare Jesus själv som i Luk. 5:31-32 säger: »Det är inte de friska som behöver läkare utan de sjuka! Jag har inte kommit för att kalla rättfärdiga till omvändelse utan syndare.»

Jesus framställer sig alltså själv som läkaren. Han gick omkring och »botade alla slags sjukdomar» och krämpor. När tofsprydda högheter gick långa omvägar för att slippa oreka sig av en spetälsk, gick Jesus rätt fram till den sjuke och lade händerna på honom. Han kröp in i varje eländig koja och talade förlossningens ord till de betungade. Han blev kallad publikaners och syndares vän. Han var själv den barmhärtige Samariten.

Sina lärjungar gav han också befallningen att »bota sjuka», ja, han gav dem det största bland uppdrag: »Såsom Fadern har sänt mig sänder jag er.»

Det är om denna missionsorder en inspirerad Livingstone säger: »*Det är någonting att vara missionär! Morgonstjärnorna sjöng sin kör och alla Guds änglar jublade av fröjd, när de såg den förste missionären beträda sitt arbetsfält. Den oändlige Guden, den rättfärdige Domaren för vilken änglarna skyler sina ansikten, hade en enda Son, och han sändes till jorden som läkaremissionär. Vilket kall är det inte att, om än i all svaghet, få efterfölja den store Läkaren och ende mönstermissionären!*»

Men låt oss närmare gå in på det förebildliga i förhållandet mellan sjukdomen, den sjuke och läkaren!

De flesta bland oss torde ha legat på sjukhus och kunnat göra sina iakttagelser. Arbetet börjar tidigt på morgonen: det är tvättning, bäddning, omläggning, temperaturtagning o.s.v. Sköterskan gör sin rond, underläkaren likaså. Slutligen kommer den med spänning motsedda storronden. Tidningarna läggs undan. Alla är tysta, spända, inriktade på att uppfånga varje ord eller min som kan antyda deras öde. Följd av en rad assis-

tenter kommer överläkaren. Men ofta blir nog ronden en besvikelse. Efter ett ögonkast på temperaturlistan skyndar läkaren förbi många patienter. Han intresserar sig inte så mycket för dem som håller på att tillfriskna. Desto längre stannar han hos de svårast sjuka, där han behövs ...

Det kanske sällan syns på en läkare hur mycket han känner för sina patienter. Men det finns likväl en djup samhörighet mellan den sjuke och läkaren. Jag minns en överläkare som var känd för sina hastiga ronder. Men jag erinrar mig också ett tillfälle då en av hans patienter »krånglade» efter operationen. Vilken otrolig möda lade läkaren inte ned på att rädda den sjukas liv. Patienten flyttades in på extrarum. Dag och natt övervakade läkaren själv den sjuke. Han fick blodtransfusion på blodtransfusion. Fastän penicillin inte fanns i handeln anskaffades det. Och när det ändå till slut gick olyckligt och patienten dog, stod överläkaren förkrossad vid obduktionsbordet och grät. Efteråt anförtrorde han en vän att han skulle velat byta yrke, om han inte varit så gammal, ty han tyckte sig inte kunna stå ut med kallets alla psykiska påfrestningar.

Det ligger i sakens natur att sjukdomen sammanför den sjuke och läkaren. Om en läkare räddat någon till livet, knyts tacksamhets- och vänskapsband, vars styrka står i proportion till sjukdomens allvar och läkarens möda och ansträngningar. *Sjukdomen förenar!*

Här följer några exempel på detta: En dag mötte professor Key på en livligt trafikerad Stockholms-gata en glad fyr, som gick rakt fram till professorn och frågade: »Känner professorn igen mig?» Då professorn syntes tveka, hade mannen på ett ögonblick dragit upp skjortan och blottat ett stort ärr tvärs över magen. Härvid drog ett igenkännande leende över professors ansikte och han utbrast: »Nej men se, det är ju Andersson! Aldrig kan jag glömma Andersson, men, kära ni, skynda er att knäppa kläderna!»

Man finner mellan läkare och patient en gemenskap som inte frågar efter ras och stånd: Under min färd genom Etiopien som ambulansläkare kom jag till en hövding, vars hus jag tidigare gästade som missionsläkare. Hövdingen kände inte igen mig (sannolikt på grund av min uniform) och när han började tala om den svenske missionsläkarens underkurer i landet, gav jag mig inte heller tillkänna. Det var en hugsvalelse att sitta och höra att det arbete man själv hade ansett så underhålligt och förfelat, ändå hade satt spår efter sig. Medan vi sitter och språkar kommer en slavinna in genom dörren med en kaffebrička. Så snart hon får se mig sätter hon skyndsamt ned bricken på jordgolvet, skyndar sig hastigt fram, kastar sig till mina fötter och kysser dem. Härvid skrattar hövdingen högljutt och föraktfullt: »Ha, ha, ha! Dessa slavar är så dumma, så dumma! De kan inte känna skillnad på två vita ansikten. Hon tror naturligtvis att ni är den läkare vi höll på att tala om, och då han en gång botat henne från en stygg sjukdom, vill hon väl på detta sätt uttrycka sin tacksamhet!» — I den stunden kände jag samhörigheten mellan patient och läkare. Jag kände mig mer förbunden med den lyckliga slavinnan än med den överlägsne hövdingen. Men vi behöll vår hemlighet, slavinnan och jag. Vad som förenade oss var sjukdom och helandet! Att hon verkligen känt igen mig behövde man inte missta sig på. Ty fastän det satt en annan vit man vid min sida, var det inte prästens fötter hon kysste utan läkarens. Jag förstod att det var kärlekens öga som hade gjort upptäckten. Och den blicken kunde inte uniform och stjärnor förvillan.

Tid och rum må skilja, men gemenskapen mellan läkare och patient förblir. Från hjärtat av Afrika fick jag en gång en elefant i dyrbart elfenbensarbete: Det var en patient som jag opererat för magsår, vilken efter att ha varit besvärsfri i många år på detta sätt ville uttrycka sin tacksamhet.

Bara ett minne till: Det var en av de sista dagarna under ett

av de senare krigens. Fientliga styrkor både framför och på sidan och sannolikt bakom vårt fältsjukhus. De nyinkallade äldre årsklasserna, vanligen familjefäder, ovana vid krigets blodiga hantverk, att ta skydd o.s.v., hann knappt komma ut till fronten förrän de sårades och strömmade in till fältlasarettet. Här kommer nu en man med båda fötterna avslitna och benen söndersprängda av en jordmina. Blek och utblödd tittar han bedjande på läkaren och säger: »Doktorn, jag har hustru och barn! För deras skull ville jag så gärna leva!» — Båda benen måste amputeras. Blodet måste ersättas med blodtransfusion på blodtransfusion. Fredslut och evakuering kom, och mannen måste följa med på det nödtvungna återtåget i en skakande buss på vintriga vägar ... Jag miste kontakten med honom ... Men flera år senare fick jag en hälsning från invaliden med dessa ord: »Jag kan aldrig glömma doktorn. Jag är så lycklig med min familj! Jag är så glad att jag fick leva!» Sakerligen kan vem som helst ana vad en läkare känner i en stund som denna och vilka band som förenar patient och läkare.

Från det förebildliga är steget inte långt till de andliga verkligheterna: Saken uttrycktes med lapidarisk korthet i dessa psalmens ord: »*Vår synd med Jesus oss förbinder, vi äro hans, och han är vår!*»

Själv säger Jesus: »Den, som får mycket förlåtet älskar mycket!» Den botade slavinnan vid läkarens fötter, är hon inte bara en svag avbild av den lyckliga synderskan vid Jesu fötter?

Lägg märke till ömsesidigheten: Ju svårare sjukdom man blir botad ifrån, desto större tacksamhet. Ju större förlåtelse, desto större kärlek. Och vidare: ju mer tid, omsorg och möda en läkare ägnar en patient, desto mer fäster han sig vid henne. Ju mer man offrar och lider för en sak, med desto större kärlek omfattar man den. Kastar inte detta nytt ljus på förhållandet mellan syndaren och Frälsaren? Petrus' fall och att den Upp-

ståndnes första hälsning gällde lärjungen: se där höjden och djupet av den gemenskap som förenar den sjuke och läkaren, syndaren och Frälsaren!

*

»Först de svårast sårade!» — Då de sårade strömmade in till fältsjukhusen, tog man endast hand om de svåraste skadorna. Lättare blesyrer fördes vidare. Även under fredliga förhållanden ägnar sig läkaren först åt de svårast sjuka. Kommer ambulansen vrålande med ett olycksfall under en lasarettsläkares mottagning, så får alla andra vänta för den som just då är i mest trängande behov av hjälp ...

Under förra världskriget inspekterade prinsen av Wales ett krigssjukhus och gick rondan med överläkaren från sal till sal. Den svårast sårade hade man tänkt förskona prinsen från att se och fört in honom på ett isoleringsrum. Men plötsligt säger prinsen: »Jag vill se den soldat, som har de värsta skadorna!» På hans bestämda begäran förde man honom in till patienten, som hade lakanet uppdraget ända till hårfästet. Prinsen drog ned lakanet och studsade tillbaka vid den hemska synen: hela ansiktet, ögon, näsa och mun var bortskjutna! Där fanns i den deformerade massan endast ett par slemmiga flåsande hål. Den enda hud som var ogarvad var den på pannan ... Så möttes en tapper soldat och en ädel furste. Prinsen bleknade och blev vit som lärft. Man trodde han skulle svimma. Men så böjde han sig ned och kysste soldaten på pannan. Denna handling och den tår han tappade på soldaten torde ha talat bättre än hans förstummade tunga. — Det var ett möte som ingen av de två någonsin kommer att glömma!

Huru mången kristen minns inte ett sådant möte med den syndaborttagande förbarmande Frälsaren: »Den första dag jag Jesus såg, går aldrig ur min håg!»

Kristus uppsöker också först den eländigaste, som är i största behovet av hans hjälp. Han gör som herden i liknelsen:

Han lämnar de 99, som ingen frälsning behöver, och ger sig ut på törnestig att söka efter det förlorade. Och när han funnit den av törnen sargade, tar han honom i starka armar och bär honom till hjorden med jubel. »Han helar dem som har förkrossade hjärtan, deras sår förbinder han» (Ps. 147:3).

*

En tiggare som anropar en rik man om en allmosa blir ofta avvissad och hänvisad till sina egna krafter att med arbete förtjäna sitt uppehälle. Men en sjuk som kommer till läkaren blir inte utkastad. Hans hjälplöshet utlöser den barmhärtighet som varkunnar sig.

En dag när jag höll på med sjukvården vid vår missionsstation i Arussi, fick jag se några ryttare komma fram mot vårt sjukhus. En av dem hade ett bylte hängande över hästens manke. När han kommit närmare släppte han ned byltet på marken på missionens område, varefter han och ryttarna sprängde bort i galopp och försvann i skogen. När vi gick fram för att undersöka vad männen lämnat och flytt, fann vi att byltet bestod av en i vämjeliga trasor inlindad, jämmerligt eländig, hostande, sårig, halvöd kvinna, som låg och skälvde och kved på marken. Vilken rik frukt av läkaremissionens arbete! Man hade förstått att läkaren skulle förbarma sig över den sjuka! Missionen hade sålunda fått den barmhärtige Samaritens uppgift att ta hand om och vårda en hopplös lungsiktig, att ansa en skökas stinkande syfilitiska sår, att kläda en naken, att föda ett skelett, att ge en bortkastad hus och ge en människa utan hem och vänner en fristad, kärlek och läkedom!

Ja, här har vi ånyo den öppna Frälsarefamnen: *»Den som kommer till mig, honom skall jag aldrig någonsin kasta ut!»* (Joh. 6:37).

*

Men den som kommer till läkaren måste tala sanning. Det gäller att inte dölja något, att inte hemlighålla sjukdomen. Jag

hade en gång på sjukhuset en patient som lyckligen genomgått en operation utan komplikationer. Men hon ville ändå inte bli frisk. Temperaturen höll sig uppe. Det måste finnas något annat. En dag säger jag därför på rondan: »Vi måste röntgenfotografera lungorna!» — Men det var patienten inte villig till. » Nej, nej!» sade hon, »det behövs inte, det är alldeles onödigt, jag känner mig så frisk!» Aha! tänkte läkaren. »*Just detta motstånd visar att inte allt står rätt till!*» — Kvinnan röntgenfotograferades och det visade sig att hon hade lungsot. Ja, hon hade haft fel på lungorna tidigare men hemlighållit det. Hon misstänkte själv att inte allt stod rätt till, men hon hade gått och dragit sig för att få veta sanningen. Hon var anställd i en livsmedelsbutik och var rädd att mista sin plats. För henne var levebrödet kärare än livet ...

För hur många människor är det inte andligen på liknande sätt. Men vill vi ha läkedom och liv, så får vi göra som kvinnan i Mark. 5:33, om vilken det står: »Hon kom och föll ner för Jesus och *talade om hela sanningen för honom.*»

Eller som David, vilken i Ps. 32:5 säger: »Då uppenbarade jag min synd för dig, jag dolde inte min missgärning. Jag sade: Jag vill bekänna mina överträdelser för Herren! Då förlät du mig min syndaskuld.»

Och som aposteln Johannes säger: »Om vi bekänner våra synder, är han trofast och rättfärdig, så att han förlåter oss våra synder och renar oss från all orättfärdighet» (1 Joh. 1:9).

*

De som för läkaren blottar sin hemliga sjukdom eller orsaken till trasiga nerver och själslig ångest, de kan tryggt bikta sig och avlägga hela sin börda på läkaren utan att behöva frukta att få sina hemligheter tillbaka som gisselslag av någon illvilling, som hört dem på skvallervägen. Att tala med läkaren är att begrava eländet. Läkaren är nämligen bunden av sin

tystnadsplikt. Sedan gamla tider har läkaren måst utfästa sig att skydda sin klient genom att avlägga en ed, som tidigare var av följande lydelse: »Vad som anförtros mig av patienter eller å deras vägnar, antingen genom rådfrågning eller eljest, och som angår deras 'bräckligheter' eller annat som kan lända dem till nesa eller blygd eller som bör vara fördolt, skall jag för ingen, vem det ock vara må, uppenbara utan allt sådant stadigt hos mig tyst och förtegat behålla.»

Med samma förtroende eller ännu större förtröstan kan en syndare nalkas Frälsaren och för honom bekänna allt. Frälsaren har ju själv tagit gisselslagen och straffet. Hans uppgift är att hela den sjuke, att göra honom »helig, fläckfri och oförvitlig» (Kol. 1:22). Synderna kastar han bakom sin rygg (Jes. 38:17). Han har sänkt dem i glömskans hav (Mik. 7:19). Han utplånar dem som ett moln, låter dem försvinna som en sky (Jes. 44:22). Han avlägsnar dem så långt som öster är ifrån väster (Ps. 103:12).

När du på så sätt blivit behandlad av den store Läkaren och, glad och fri i ditt hjärta, blivit en pånyttfödd människa, då får du också en ny kraft att »göra upp» med människor, där detta är nödvändigt och kan bli till Guds ära.

*

Det finns ett annat förhållande mellan den sjuke och läkaren, vilket bör beaktas. Patienten är oftast mycket okunnig om sin sjukdom, behärskad av vanföreställningar, hjälplös och rådlös. Att kraften är en så lömsk sjukdom beror på att den sjuke inte har några smärtor under dess tidigare skeden. En patient kan få en sådan trånad efter ett stimulerande gift att han inte kan frigöra sig från sitt opium utan hellre går under än överger missbruket. Drabbad av en okänd sjukdom blir varje människa en hjälplös stackare ... Läkaren anropas härvid såsom den som

känner till sjukdomen, dess symptom, dess följder och vägen till hälsa.

Ja, Herren känner också våra hemliga brister (Ps. 19:13). När en patient kommer till läkaren är det inte tillräckligt för honom att få veta diagnosen på sin sjukdom. För att bli hjälpt måste han också följa läkarens ordination. Svårast sjuka är de som ingen sjukdomsinsikt äger, de som tror sig vara friska eller de som menar sig kunna kvacksalva med sig själva.

Kirurgen ordinerar exempelvis radikaloperation för en kräftsvulst.

»Men doktorn«, säger kanske en patient, »skall det vara nödvändigt, jag har ju inget ont!«

»Ja, det *är* nödvändigt!«

Läkaren vet det bäst.

Här ställs den sjuke inför valet att tro på läkaren, lyda hans ordination och helas!

Eller också tvivla, gå sin egen väg, tyna bort och dö!

Det kom en sådan där patient till Jesus. Den rike ynglingen kände med sig att inte allt stod rätt till. Budorden hade han hållit, men ändå tränger frågan fram: »*Vad är det mer som fattas?*« — Jesus, som kände hans hemliga sjukdom och visste vilken operation som var nödvändig, angav vägen till hälsa och liv med orden: »Gå och sälj vad du äger ... Och kom sedan och följ mig.«

Då gick ynglingen bedrövad bort.

Han älskade världen mer än Jesus.

*

Det är ett talesätt att den sjuke blir frisk bara läkare kallas, att värken försvinner när man sitter i tandläkarens stol. Många bli hjälpta bara genom att samtala med läkaren. Mera sällan kan man sätta likhetstecken mellan läkaren och medicinen. Men en gång som mycket ung läkare var jag med om följande:

En kvinna med uterusruptur kom in till sjukhuset alldeles förblödd och lades omedelbart på operationsbordet. Hennes andetag kom så glest att vi trodde att varje skulle vara det sista. Hon måste ha blod omedelbart, och det fanns ingen tillgänglig som tillhörde lämplig blodgrupp mer än den unge läkaren. Han fick ge patienten sitt blod, och med detta började livet åter strömma genom patientens ådror, andetagerna kom tillbaka, hon återvände till medvetandet och livet ... Aldrig har jag fått rödare och vackrare rosor än av den patienten ...

Ja, det första steget till hälsa är att *tala med Jesus*.

Han är Gileads balsam. Han är världens läkedom.

Han är självmedicinen: I hans sår är vår läkedom. Det var våra sjukdomar han bar, våra smärtor tog han på sig (Jes. 53:4-5).

»Den som äter mitt kött och dricker mitt blod», säger Jesus, »har evigt liv, och jag skall låta honom uppstå på den yttersta dagen» (Joh. 6:54).

»Jesu, hans Sons, blod renar oss från all synd» (1 Joh. 1:7).

*

Vi undgår väl inte att också säga några ord om arvudet, det obehagliga, olustbetonade läkararvudet. Någon har kanske hört om läkaren som begärde tusen kronor för en operation av en rik patient, och när denne stegrade sig frågade läkaren: »Ja, vad tycker ni då livet är värt?»

Men det finns också läkare som med glädje för intet hjälper en fattig patient.

Även i Bibeln talas det om arvode.

»Jag skall betala», säger den barmhärtige Samariten (Luk. 10:35).

»Den som törstar han må komma. Ja, den som vill, må ta emot livets vatten för intet» (Upp. 22:17). »Hör på, alla ni som törstar, kom hit till vattnet, och ni som inte har pengar, kom hit och köp säd och ät» (Jes. 55:1).

»Min son, ge mig ditt hjärta!»
Jesus är lösepenningen (Matt. 20:28).

*

För den som blivit botad eller äger hälsans dyra gåva gäller det att bevara den, att följa livets lagar.

Även om detta talar Skriften: »Hur kan en ung man bevara sitt liv rent?» — Svar: »När han håller sig till ditt ord!» (Ps. 119:9.)

Vissa tider på året brukar kännetecknas av trötthet och kraftlöshet, kanske matleda. Ofta är det vitaminbrist. Då om någonsin gäller det att inte försumma det livgivande »Ordet», som måste tas regelbundet, som medicin, »en matsked tre gånger dagligen!»

*

Tyst, hör! Frälsaren går sin rond ibland oss. Han stannar och tittar på din feberkurva. Har du behov av att han lägger sin helande hand på dig?

Säg honom då hela sanningen!

Mottag förbehållslöst hans ordination!

»Den store läkaren är här, den kärleksfulle Jesus ...
Förlåtelse för allt du får ...

Och tvivel, kval, bekymmer fly
Blott för det namnet Jesus.
Var dag den fröjden är mig ny
Att höra namnet Jesus.
Ljuvaste ton i änglars musik,
Ljuvaste namn på jorderik,
Ljuvaste sång, den ingen är lik
Sången om Herren Jesus!»

Frid.

Av Fil. Doktor Ingrid Wilhelmsson.

Vid ett bibelstudium där man bl.a. kom att tala om frid, den kristna friden, gjordes den förbryllande iakttagelsen att ingen av deltagarna tycktes veta vad denna är. Någon började med att ta ordet i den betydelse av lugn, balanserad sinnestämning som det väl får anses ha i vanligt språkbruk. Men om frid i den meningen skulle vara något utmärkande för den kristne, måste man förvånas över att den klassiska kristna andaktslitteraturen har så mycket att säga om ofrid hos de kristna, t.o.m. hos helgonen eller kanske rentav särskilt hos dem. Någon annan försökte försiktigt hävda att man kunde ha frid innerst inne utan att själv märka det eller veta om det. Men detta tycktes inte heller stämma med erfarna kristnas vittnesbörd. Helgonen har tydligen åtminstone inte varit ovetande om sin frid. Att frid inte är detsamma som lugn och ro i yttlig mening var alla ense om. Bibelstudieledaren försökte förklara ordet »frid» med »trygghet», och till något bättre resultat kom man inte den gången. Men ingen var nog riktigt nöjd. Det hade varit så vagt och tunt, allt som sagts, och man hade gjort den sorgliga upptäckten att man visste föga om vad som låg i det skenbart så välbekanta ordet frid i kristen betydelse.

Vad har Nya testamentet att säga i frågan? Ordet frid — eiréne — förekommer där inte mindre än ett 80-tal gånger. Men det som först slår en, när man läser igenom dem, är att där trots detta sägs mycket litet direkt om *vad* frid är. Det var väl så, att de kristna på den tiden — som vi sett till skillnad

från många av oss — utan förklaringar visste vad det innebar. Men *någon* upplysning torde väl ändå kunna hämtas ur alla dessa ställen.

Att »frid» är ett viktigt ord i Nya testamentet är tydligt. På sju ställen kallas Gud »fridens Gud» (Rom. 15:33 och 16:20, 1 Kor. 14:33, 2 Kor. 13:11, Fil. 4:9, 1 Tess. 5:23) på samma sätt som Han kallas »kärlekens Gud» och »hoppets Gud». I 2 Tess. 3:16 talas det om »fridens Herre», och i Hebr. 7:2 bär Melkisedek såsom Kristi gammaltestamentliga förebild namnet »fridens konung». I Ef. 2:14 kallas Kristus »vår frid». I Apg. 10:36, Ef. 2:17 och 6:15 anges frid som innehållet i evangelium. I Gal. 5:22 nämns frid jämte kärlek och glädje som Andens främsta frukter.

Den bland judarna sedan gammalt använda fridshälsningen brukas — nu med fördjupat kristet innehåll — i Nya testamentet av den Uppståndne till apostlarna (3 gånger i Joh. 20) och av apostlarna till församlingar och enskilda, sammanlagt ett 20-tal gånger. Exakt *vilket* innehållet är framgår knappast av dessa ställen, utom så att »frid» ofta står tillsammans med så centrala begrepp som »kärlek» och »nåd» och att det ofta betonas att det åsyftas en frid »från Gud vår Fader och Herren Jesus Kristus». — Hit hör på sätt och vis också uttrycken »gå i frid» (eller som det ibland egentligen står: »till frid») och liknande.

Det som kanske allra mest hindrar oss att fatta den nytestamentliga betydelsen av ordet frid är vår envisa benägenhet att tolka det i psykologiserande och individualistisk riktning, såsom en känsla eller stämning eller över huvud såsom något som finns hos individen, betraktad såsom lösryckt ur sitt sammanhang. Men detta är en utarmning av ordets rika innehåll i Nya testamentet. Redan ordet eiréne borde ge oss en fingervisning om det. Det betyder ju inte bara »frid» utan också (och ursprungligare) »fred» och avser alltså *relationen* mellan olika

folk eller människor. Också i Nya testamentet förekommer ordet i betydelsen »fred» (i motsats till krig el. dyl.), t.ex. Luk. 14:32, Apg. 12:20, Joh. Upp. 6:4; i liknande yttre betydelse även t.ex. Luk. 11:21 och 1 Tess. 5:3. Ofta manar också Nya testamentet till frid i betydelsen endräkt: Rom. 14:19 (observera: samordnat med »inbördes uppbyggelse»), 1 Kor. 7:15, 2 Kor. 13:11 (»var eniga och håll fred»), 2 Tim. 2 :22, Hebr. 12:14 etc. I Ef. 2:14 ff. sägs Kristus själv ha undanröjt fiendskap (mellan judar och hedningar) och ha stiftat frid (fred). Som motsatser till eiréne anges sådant som »förbannelse och bitterhet» (Rom. 3:14), »oordning» (1 Kor. 14:33), »kiv, avund, vredesutbrott, gräl, splittring, villoläror» (Gal. 5:20). — Och dock har Jesus sagt att han *inte* kommit för att sända frid utan svärd på jorden (Matt. 10:34. Jfr Luk. 12:51). Hur förena dessa till synes motsatta uttalanden? Vi återkommer till den frågan.

Kanske kommer man sanningen närmast, om man förklarar »frid» med »harmoni». Så har det också ofta gjorts. Frid i biblisk mening skulle väl då vara den stora harmonin i allt, då detta helt underordnar sig Guds vilja. Det är som en stor symfoni, där alla instrumenten lyder en enda vilja. En sådan harmoni har väl David uppfattat och givit uttryck åt under »bilden» av en lovsång, »Himlarna vittnar om Guds härlighet, himlavalvet förkunnar hans händers verk» (Ps. 19:1). Och man kan fråga sig, om inte rentav Pythagoras på sitt sätt anat det samma, när han talade om »sfärernas harmoni».

Den förlorade friden.

I skapelsens morgon rådde denna harmoni obruten. Men det tillståndet varade inte länge. Sedan satan och hans änglar gjort uppror mot Gud och lyckats förvilla också människorna, har disharmoni kommit in i världen. Ännu råder väl harmoni

»i himlarna», men med det märkliga inflytande Gud förlänat människan över den henne omgivande skapelsen smittade hon också denna med sin egen ofrid. Det kan inte sägas råda frid på jorden, vare sig i människovärlden eller i naturen. Och så djupt är människans elände att hon av sig själv inte ens riktigt märker vad hon mist. Då hon (för att fortsätta vår bild) tappat bort melodin, den stora melodin, gör hon sig egna små melodier, som hon trivs rätt bra med, utan att märka hur ofta de skär sig mot denna, så att en ryslig kakofoni uppkommer. »Och fridens väg känner de inte» (Rom. 3:17), vill av sig själva inte heller känna den.

Återställandet av friden.

Den ende som kan återställa friden är Herren Kristus, Han som själv alltid varit och är i fullkomlig harmoni med Fadern och Hans vilja. Vid Hans födelse här på jorden sjöng änglarna om »frid på jorden». Genom sitt liv och sin död och uppståndelse gjorde Han friden åter *möjlig*, och genom sin Ande och sin Kyrka, som är Hans kropp, verkar Han ännu för dess *förverkligande*. Frid finns egentligen endast »i Kristus» (Joh. 16:33. Jfr 1 Petr. 5:14). Och den är just så något som i första rummet tillkommer församlingen, den enskilde bara som en del av denna. Fil. 4:7 talar om att »Guds frid, som övergår allt förstånd, skall bevara era hjärtan och era tankar *i Kristus Jesus*». Ef. 4:3 f. talar om att »bevara Andens enhet genom fridens band: *en* kropp och *en* Ande», etc. Också Kol. 3:15 (»Låt Kristi frid regera i era hjärtan, den frid som ni blev kallade till i en enda kropp») sätter friden i samband med att vara en kropp i Kristus. (Lägg också märke till att Kristi frid är något som skall *regera* i människornas hjärtan.) Jfr också Ef. 2:15 f. Rom. 5:1 anger »frid med Gud» som en omedelbar följd av rättfärdiggörelsen genom tro. Jfr Rom. 15:13 om »frid i tron». Friden är alltså ingenting som människan äger eller själv kan

förvärva, utan den är *Guds* frid (Fil. 4:7), *Kristi* frid (Joh. 14:27, Kol. 3:15) eller — mer sett från människans synpunkt — en frid »från Gud», »från Kristus» (på många ställen i breven). Det kan också (Ef. 2:14) rentav sägas att Kristus *är* vår frid. (Jfr det likartade förhållandet med rättfärdigheten: mot den falska egna rättfärdigheten sätts en rättfärdighet från Gud, Kristus kan sägas vara vår rättfärdighet, etc.) — Det kan alltså inte nog framhållas att frid inte är en känsla eller stämning utan en mycket mer objektiv *realitet*. Den kan som sagt sägas vara det tillstånd som råder då varje del i universum under Guds ledning fyller sin av Honom givna uppgift. Och för människans del kan detta endast ske så, att hon verkar som en lem i Kristi kropp. Konkret beskrivs det på olika sätt, t.ex. som att göra det goda (Rom. 2:10), att vandra efter denna (i brevet förut beskrivna) regel (Gal. 6:16), att vara ren och oförvitlig (2 Petr. 3:14) etc. Ty det är väl meningen att detta verkligen *är* frid och inte bara något som är villkor för friden eller belönas med frid.

Men naturligtvis har friden också en mer subjektiv sida, så att friden kan av en människa *förnimmas*. Och om det verkligen vore så, att friden objektivt sett vore det allenarådande tillståndet i världen (i det att allt lydde en enda vilja), då skulle den förvisso också göra sig förnummen hos var och en som en djup och odelad ro. Men nu är det ju inte så. *Två* motsatta starka viljor gör sig gällande i världen, och mellan dessa poler befinner sig många små, splittrade viljor. Hur skulle då någon kunna uppleva enbart frid i subjektiv mening? Friden är ju här i allra bästa fall något som håller på att erövrats, något som man är på väg fram emot — så talas det också i Nya testamentet på ett par ställen om »fridens *väg*» (Luk. 1:79, Rom. 3:17) — något som man måste »söka» och »sträva efter» (1 Petr. 3:11 cit. Ps. 34:15), en arbetsuppgift. Så kunde därför inte heller verkan av Jesu eget uppträdande te sig som frid utan som

»svärd» (Matt. 10:34) eller »splittring» (Luk. 12:51). Och när aposteln Paulus i Rom. 12:18 manar: »Håll fred med alla människor», så måste han göra den betydelsefulla inskränkningen: »så långt det är möjligt och beror på er». Jfr också t.ex. 2 Tim. 2:22. Inte ens i det yttre kan alltså friden helt förverkligas i denna tidsålder. Och så länge »två väldiga strida om människans själ», kan hon inte heller ha riktig ro i sitt sinne. Vi får alla med smärta erfaras, att vi är »människor med delad håg». Här ligger väl en förklaring också till helgonens ofrid. Det är ju bara naturligt att ju mer de fick lyssna till den himmelska symfonin, desto mer skorrade världens olåt i deras öron; desto mer led de också av de falska toner som kom från deras egen själs instrument. Men så sträckte de sig med så mycket större längtan fram mot den fulltoniga friden i den kommande tidsåldern. —

Joh. 14:27: »Frid lämnar jag efter mig åt er. Min frid ger jag er. Inte ger jag er en sådan frid som världen ger.» Med utgångspunkt från dessa ord några funderingar över ett par av den sanna fridens *motsatser*. (Om några, grövre motsatser är förut talat.) Jesus talar ju här om en världens frid, skild från Hans frid. Vad är denna världens frid? Förmodligen det lugn, den ro och trivsel som världen betecknar med ordet frid. Denna frid kan i själva verket vara av ganska olika slag. I allra bästa fall kan den vara en svag återklang av den stora, riktiga friden, ungefär som om man på en liten pipa sökte spela ett stycke, skrivet för en stor orkester. Den måste bli tunn och i längden otillfredsställande. Men den kan ha det goda med sig att väcka längtan efter det den så bristfälligt efterliknar. Men oftast torde världens frid i stället vara en särharmonin, som när den konfronteras med den verkliga, stora harmonin skär sig mot den och låter falsk. Den ökar alltså disharmonin i tillvaron, fastän världen som är döv för den stora harmonin inte märker det. — Slutligen skulle man kanske också våga anta en absolut »mot-

frid», en sorts *demonisk* »frid». Det skulle då vara den frid som finns i helvetet, där ju också bara en enda vilja råder. Mången har väl — i trötthet av den ständiga ofriden och kampen i världen och inom honom själv, med ron i den av honom själv uppbyggda egna lilla skenvärlden alltid oroad av Gud och *Hans* frid, med Guds vrede som ett hotande åskmoln över allt i honom som inte harmonierar med Guds heliga vilja, och i misströstan om att någonsin uppnå den eviga, himmelska friden — önskat sig en punkt någonstans utanför universum, en punkt dit Guds inflytande inte nådde och dit man kunde fly undan Honom. Och den tanken har lockat med löftet om en sorts frid som han där skulle få. Detta är frestelse till förtvivlan i en farlig form. Ty det är inte en fantasi han leker med utan en ödesdiger verklighet. Det fasansfulla är nämligen att det finns (eller kommer att finnas) en sådan tillflyktsort där man kan helt slippa ifrån Gud, visserligen inte i detta livet men i det kommande. Där torde då också i evighet råda en sorts »frid», den verkliga fridens vrångbild, den absoluta tomheten och förtvivlan. — Kanske har dessa sista reflexioner inget egentligt stöd i Skriften, kanske inte heller i verkligheten. Men *om* de vore riktiga, skulle det då, som någon sade, »egentligen inte vara någon skillnad mellan himmel och helvete»? Jo, det skulle ändå vara *all* skillnad. Men jag vet inte om den skillnaden kan bli tydlig för någon, annat än inför Kristi kors.

Galiléen.

Av missionär G. Bernander.

Galiléen, Palestinas nordligaste provins, är på det närmaste sammanknippad med kristendomens tidigaste historia, sådan vi möter den i evangelierna i Jesu verksamhet. Detta lilla land måste därför hos varje tänkande bibelläsare väcka det livligaste intresse med avseende på dess geografi, folk och historia. Av Palestinas fyra historiska provinser, Judéen, Samarien, Östjordanlandet (det gamla Gilead) och Galiléen var utan gensägelse den sistnämnda den obetydligaste under den gammaltestamentliga tiden och har därför blivit minst omnämnd. I Nya Testamentet är förhållandet omvänt. Galiléen träder här i förgrunden. Men innan vi går in på Galiléens förhållanden på Jesu tid, må det först sägas något om dess förkristna historia.

Namnet Galiléen möter vi redan i Gamla Testamentet. Sålunda har vi det redan i 2 Kon. 15:29, där det anges som Naftalinstammens land. Här nämns det i sammanhang med landets erövring av assyrierna. Att det redan på denna tid skulle ha kallats Galiléen torde kunna sättas i tvivelsmål. Det torde snarare ha varit så, att bokens *författare* som skrivit långt efter denna händelse, känt den nordligaste delen av det förutvarande nordriket under detta namn. I Jes. 9:1, som väl är äldre till sin avfattning, förekommer uttrycket *gelil haggiojim*, »hedningarnas krets», som beteckning på detta område, men knappast som ett egennamn. Det anges utgöra Sebulons land och Naftalis land, om vi nu kan rätt tolka ställets geografiskt oklara uppgifter. Att utsagan fattas så i Matt. 4:15 ff. är tydligt, där det översätts med »hedningarnas Galiléen». Om alltså uttrycket *gelil haggiojim* måste anses syfta på nämnda område, så kny-

ter sig intresset närmast till hur detta kunnat få benämningen hedningarnas krets eller distrikt. Utsagan hos Jesaja ger oss måhända en fingervisning. Denna uttalades sannolikt inte långt efter Tiglat Pileasers erövring av Nordpalestina och Östjordanlandet på 730-talet f.Kr. En stor del åtminstone av den israelitiska befolkningen i dessa trakter hade släpats bort i fångenskap. De kvarvarande, som nu fick dela landet med inflyttade hedningar, levde i »mörkret» och i ett »dödsskuggans land». Landet hade från israelitisk synpunkt blivit en »hedningarnas krets». Men enligt profeten skulle det inte förbli så, i framtiden skulle Gud »ge ära» åt denna trakt.

Utom de två nämnda huvudstammarna hade det i denna »krets» även funnits rester av Isaskars, Asers och Dans stammar, som inte lyckats hävda sig helt gentemot den kananeiska befolkningen såsom fenicier och filistéer. De hade bott på gränserna till de båda kärnstammarna. I varje fall återstod nu av dem alla endast en kvarleva, och de som ännu höll fast vid den gamla jahvetron var väl ett ringa fåtal. Att denna dock övervintrat under de mörka århundraden som följde på fångenskapen och som Jesajas utsaga ger uttryck åt, är sannolikt. Antydningar om jahvetrogna israeliter av de »tio stammarna» under exilen och efter exilen saknas inte, inte ens i Nya Testamentet, t.ex. Hanna i templet vilken anges vara av Asers släkte. På Judas Mackabeus' tid finner vi en israelitisk befolkning i Galiléen. Både han och hans bror Jonatan gjorde åtskilliga expeditioner dit för att skydda denna. Vid ett tillfälle uppges den senare ha fört de galileiska trosförvanterna till Judéen. De så förflyttade torde väl ha utgjort endast en del av befolkningen, och de har sannolikt flyttat tillbaka till sitt hemland under de fredligare förhållanden som följde med det uppåtgående mackabéerväldet. Så småningom gick Galiléen upp i detta, och säkerligen kom det senare en stark utvandring till stånd från Judéen till den bördiga provinsen längst upp i norr. Däri-

genom stärktes det judiska elementet i Galiléen, men ännu på Jesu tid torde den grekisk-hedniska befolkningen varit ganska talrik där, och landskapet gjorde alltjämt delvis skäl för sitt gamla namn, hedningarnas krets.

»I gången tid» hade enligt vår ovan anförda utsaga av Jesaja Galiléen varit »föraktat». Det fanns ingen glans över det namnet. Visserligen var det Deboras och Baraks land, dessa som en gång frälst Israel i forntiden, visserligen hade det funnits en halvt avgudisk rikshelgedom i Dan längst upp i norr, men det var också nästan allt av historisk glans. »Om du undersöker Skriften skall du se att ingen profet kommer från Galiléen.» Så sade man på Jesu tid, och Galiléen var alltjämt en i Judéen och Jerusalem föraktad landsända. Varför är inte fullt klart. Måhända får man söka en av orsakerna i den starka folkblandningen i Galiléen. Galiléernas rent israelitiska börd kunde alltid ifrågasättas av de extrema judarna. De bodde även långt från Jerusalem och templet, och det var måhända så och så med punktligheten i uppfyllandet av lagen och de äldstes stadgar. Och så var det en sak som kanske rent folkligt betydde ännu mer: Galiléernas dialekt skilde sig från den i Judéen brukliga. De kändes igen på sitt tungomål och kunde därför göras till åtlöje av kortsynta människor.

Men det var inte bara nackdelar att vara galiléer. Däruppe i norra Palestina sammanlöpte stora stråkvägar från alla håll. Den gamla via maris från Syrien till kusten vid Medelhavet var ännu i bruk, andra vägar gick till feniciska kusten, till Samarien och Judéen samt till landet öster om Jordan. Till Galiléen kom kulturimpulser och andlig påverkan från olika håll. Man var inte så isolerad som i judeområdet i söder, där människorna hölls hårt i tyglarna av den prästerliga aristokratin och de ortodoxa laglärarna i Jerusalem. Galiléen som halvt om halvt kan betraktas som en judisk diaspora var ett hemvist för rörelser som i Jerusalem knappast ansågs som renläriga.

Som exempel må nämnas selotrörelsen, ett messianskt-politiskt parti, vars mål var intet mindre än att störta romarväldet och upprätta en judisk messiasstat under dess fanatiska ledare Judas Galiléern. Rörelsen ledde till uppror och slutade med katastrof för de upproriska och masskorsfästelse. Inte mindre än 2.000 av Judas misstänkta anhängare lär ha korsfästs. Dessa tragiska händelser har Jesus upplevt som 10–11-årig gosse, och det är väl otänkbart att han skulle ha undgått att ta det djupaste intryck av det.

Att kristendomen haft sin vagg i det andligen rörligare Galiléen och inte i det av prästhierarkien och de ortodoxa laglärarna behärskade Judéen har sina djupa både orsaker och följder. I Galiléen fanns en befolkning som var mera obunden av den senjudiska lagobservansen. Den var öppen för nya impulser och tvekade inte heller att ansluta sig till nya rörelser, även de mest extrema. Det är intressant att läsa Josefus' karaktäristik av galiléerna. Han säger bland annat: »De var alltid förtjusta i nyheter och av naturen benägna för ombytlighet samt hågade för uppror.» Josefus, som i början av det judisk-romerska kriget å sanhedrins vägnar förde befälet i Galiléen, visste förmodligen vad han sade. Detta galiléernas karaktärsdrag förklarar måhända ganska mycket av det vi möter i evangelierna. Man föll lätt till, men man föll lika lätt ifrån. Men man bör inte heller glömma att befolkningen levde i svårt tryck under skatteförpaktares och herodianska småkungars utpressningar och var trängd av en närboende hednisk befolkning.

Jesu närmaste efterföljare var galiléer och kom isynnerhet från fiskarbefolkningen vid Galiléiska sjön. Dit förlade Jesus sin verksamhet, sedan han blivit fördriven från sin hemstad Nasaret och en brytning med hans anhöriga tydligen också ägt rum. Galiléiska sjön var på Jesu tid ingen övergiven del av världen, såsom den varit i våra dagar ända tills helt nyligen.

Där idkades då ett rikt givande fiske, inte bara för befolkningens behov utan även för export, och det fanns betydande fiske- och handelsplatser runt sjön, isynnerhet vid dess norra och nordvästra stränder. Befolkningen här måste antas ha varit starkt blandad och andligen starkt rörlig. Dess farliga liv och osäkra levebröd kan i sin mån ha bidragit till villigheten att lyssna till honom som kommit för att predika evangelium för de fattiga och förtryckta.

Det var i denna landsända Jesus utförde många av sina stora gärningar och där han först predikade det glada budskapet om Himmelriket, som med honom kommit mitt ibland människorna. Märkvärdigt nog nämns inte många galiléiska platser vid namn i evangelierna, fastän vi på flera ställen läser att Jesus gick omkring i alla städer och byar i hela Galiléen, predikade evangelium om Guds rike, botade sjuka och drev ut onda andar. Utom Nasaret, Kapernaum och Betsaida nämns ytterst få ortsnamn. Vi skulle önska följa Jesus från stad till stad och från by till by bland Galiléens berg. Men evangeliförfattarna har föga intresserat sig för evangeliets geografi. Det är budbäraren och budskapet självt samt hans förhållande till människorna som är föremålet för deras intresse. Att Jesus ofta brukade besöka orter angående vilka vi annars hör litet eller intet i evangelierna, visar oss utsagan om Korasin såsom en av de orter där Jesus gjort sina flesta »kraftgärningar».¹

I hur stor utsträckning hela Galiléen varit Jesu »missionsfält» undandrar sig vårt bedömande. En inskränkning kan emellertid omedelbart göras: Jesus och hans lärjungar besökte *inte* »hedningarnas städer». Och sådana fanns det åtskilliga i Galiléen. Han begränsade sig till »de förlorade fåren av Israels hus». Jesus tycks aldrig ha besökt den nya residensstaden Tiberias vid sjöns västra strand. Anständiga judar besökte inte gärna denna stad av olika skäl. Den hade en sammanrafsad blandbefolkning, som Herodes Antipas med lock och pock förmått att bosätta sig här, bl.a. genom att tillhandahålla fria

bostäder. Staden var nämligen rituellt oren såsom byggd på en gammal begravningsplats, vilket naturligtvis var ett mycket viktigt skäl för rättroende judar att hålla sig borta från den. Slutligen var Herodes själv en avskydd man, som i sitt äkten-skapliga liv trampade allt vad lag och sedvänja var under föt-terna. Han var gift med en brorsdotter, som dessutom var hans brors förlupna hustru. Han hade låtit avrätta Johannes Döpa-ren, som av folket ansågs som en profet. I vilken utsträckning dessa skäl inverkat på Jesus att inte besöka Tiberias vet vi inte. Att rituell orenhet inte hindrade Jesus att umgås med männis-kor framgår klart av evangelierna. Däremot kan det väl sättas i fråga, huruvida inte Tiberias av honom betraktades som en »hedningarnas stad». Att han undvek att komma i kontakt med Herodes tycks emellertid vara tydligt. En del av Jesu utflykter till Galiléens gränsländer i öster, norr och väster kan knappast förklaras med mindre man får anta att Jesus velat undgå faran att bli infångad av Herodes, som uppenbarligen hyste intresse för hans person. Vid ett tillfälle varnades han till och med för Herodes' stämplingar, varvid dock Jesus ger ett svar som både förräder oräddhet och ger den mest träffande karaktäristik av Herodes: »Gå och säg till den schakalen: Jag stannar här i dag och i morgon och utför mitt verk och på tredje dagen är jag färdig.» Schakalnaturen var just det utmärkande för fjärdings-fursten Herodes Antipas, som ständigt låg och lurade på något som kunde tillfredsställa hans omättligen fåfänga, en egenskap som till slut störtade honom och hans härsklystna gemål i olycka, så att de fick tillbringa sina återstående år i landsför-visning i Spanien, efter vad Josefus uppgiver. Jesus fruktade honom inte, fastän han inte ville komma i tyrannens händer. Han hade sin Faders uppdrag att utföra först.

Vid sjöns norra strand hade Jesu verksamhet sitt centrum i raden av fiskarsamhällena. Det viktigaste av dessa, Kapernaum (Kefar Nachum = Nahums by), har även varit platsen för en tullstation och en militärstyrka. Det var nämligen gränsstation

till Batanea och Gaulanitis som utgjorde Filippus' tetrarki. På andra sidan gränsen, som följde Jordan, låg Betsaida Julias, till skillnad från det Betsaida som låg i trakten av »sjukällorna» väster om Kapernaum. I dessa småsamhällen längs sjön bland dess enkla fiskarbefolkning, dess tullnärer och krigsmanskap har en stor del av det evangeliska dramat utspelats. Över denna sjö har Mästaren ofta farit med sina vänner fiskarna i deras små och bräckliga farkoster, medan sjön ibland varit spegelklar för att hastigt därefter uppröras av väldiga vågor genom de från de branta strandbergen nedstörtande stormvindarna. Här har han farit från plats till plats vid sjöns stränder, talat till folkmassorna, botat deras sjuka och t.o.m. mättat de hungerande. Hans färder var inte meningslösa, utan han var alltid medveten om sin Faders uppdrag och ledning.

Att från bergplatån väster om sjön ovanför Tiberias eller Magdala blicka ned på den blåa solbelysta ytan med ett litet vitt segel här och där är en underbar syn. Sjön ligger där djupt nere, mer än tvåhundra meter lägre än världshavets yta. Runt om omges den av höga branta strandberg, vilka öppnar sig längst i söder, där Jordandalen börjar. Långt uppe i norr sticker Hermon upp sin snövita hjässa. Det är en imponerande tavla. Men den kristna pilgrimens hjärta grips än mer av vetskapen om att han här har framför sina ögon det land, där Människo-sonen först började förkunna Himmelriket och göra sina kraftgärningar bland häpnande människoskaror. Här ser han en av kristenhetens heligaste orter. Vad än hänt eller kommer att hända vid dessa stränder, sjön och bergen kommer alltid att vara där som levande vittnen om honom som befallde över vind och vågor och som ibland gick upp i bergen och dolde sig för att i avskild ensamhet få samtala med sin Fader i bönen.

Vi nämnde härovan Magdala. Lika litet som vi vet att Jesus besökt Tiberias, vet vi att han besökt den förstnämnda orten. Detta kan helt enkelt bero på att berättelsen om ett sådant besök glömts bort av evangelietraditionen. Men namnet är be-

varat genom en person med vilken Jesus kom i nära beröring, nämligen Maria från Magdala. Då Magdala låg vid det ställe där via maris genom en trång dalgång fordom böjde av upp till Galiléens högslätt, skulle det vara underligt om Jesus aldrig besökt denna stad, såvida han inte undvek den av samma skäl som han undvek det söder därom liggande Tiberias. Magdala hade utan tvivel en militärförläggning och var troligen befäst med murar. Det låg ju vid en strategiskt viktig punkt, där en fiende lätt skulle kunna hejdas, antingen han kom från norr längs utmed sjön eller han försökte tränga sig ned från högslätten genom den trånga dalen.

Enligt Josefus låg i dessa trakter en stad vid namn TARIKEA. Namnet tyder på att man där haft fisksalterier. Orten tycks f.ö. ha varit av strategisk betydelse. Den gavs jämte Tiberias av romarna i förläning åt Agrippa II, som fått det tidigare Filippus' tetrarki i norra Östjordanlandet som kungadöme. På grund av platsens strategiska läge hade Josefus där en tid sitt högkvarter vid lösandet av sina politiska och militära uppgifter före det judiska krigets utbrott under Nero. Sedermera efter krigets utbrott lät han förstärka platsens befästningar.

Som bekant förekommer inte namnet TARIKEA i Nya Testamentet, och det har varit föremål för gissningar, vilken stad i Tiberias närhet som döljer sig bakom detta namn efter vilket nu inte återstår några reminiscenser i nutida palestinaortografi. Det var ingalunda ovanligt att man under romartiden ändrade ortsnamnen i Palestina liksom att de senare återfick sina ursprungliga namn. Goda exempel därpå ha vi i Cesarea Filippi (nu Banias) och Filadelfia i Östjordanlandet, det gamla Rabbat Ammon (nu Amman). Troligtvis är det något liknande med TARIKEA, en ort som man börjat benämna efter det näringsfång man där bedrev, fisksaltandet, liksom Betsaida anger en ort där man bedriver fiske. Som sagt, orten låg nära Tiberias. Av olika förslag att identifiera TARIKEA är måhända, när alla omständigheter tas i betraktande, det riktiga det att det är samma

stad som Magdala det gäller. Att orten nu heter Mejdel behöver inte bevisa motsatsen, om det tas i betraktande vad som sagts att tillfälliga benämningar på en ort ofta fick ge plats igen för det ursprungliga namnet. Är vårt antagande riktigt, fogas här ännu en länk i kedjan av våra kunskaper om de nytestamentliga orterna vid Galiléiska sjöns stränder.²

*

En annan ort i Galiléen till vilken vårt intresse givetvis måste knytas är Nasaret, där vår Frälsare genomlevt sina barnoms- och ungdomsår. Denna stad torde på Jesu tid inte ha varit av någon större betydelse, och att vara borgare i Nasaret var väl ungefär detsamma som i vår tid att vara grönköpingsbo, för att inte säga något ännu värre. Staden låg i Galiléens sydliga högländ, varifrån man hade en vidsträckt utsikt ned över Jisreelsslätten och Samariens berg i söder, vilka båda talade om Israels stora förflutna, i väster syntes Medelhavet bakom vilket man anade Grekland och Rom, och i sydost hade man utblick över Tabor och Jordandalen varifrån Israel en gång kommit in i löftets land. I nordost kunde man skåda det av Israels skaller mångbesjungna Hermon med dess vita hjässa. En halv mil norr om Nasaret låg Galiléens egentliga huvudstad, Sepforis, som torde ha haft en delvis hednisk befolkning. Här härskade på Jesu tid herodesättlingen Antipas, som först av fadern, Herodes den store, var utsedd att efterträda honom, men som sedan fick lämna rum för Arkelaus, emedan fadern ansåg honom sakna nödiga regentegenskaper. Han blev i stället insatt som fjärdingsfurste över Galiléen och Peréen av romarna. Judas Galiléerns messianska uppror kunde endast kuvas med romarnas hjälp, och det är måhända förklarligt att Herodes Antipas fruktade dylika rörelser som farliga för sitt rikets bestånd. I ljuset härav torde det vara nödvändigt att betrakta hans behandling av Johannes Döparen och hans stämplingar mot Jesus.

På grund av att flera vägar stötte samman i Nasaret, torde den lilla orten ha stått i livlig förbindelse med yttrevärlden. Därförbi marscherade romerska militärkolonner, där avsadlade handelsmännens karavaner på väg från och till den feniciska kusten för att vila över natten, och vid vattenhämtningsstället och på marknadsplatsen samtalade man om nyheterna de medfört från när och fjärran. Jesu barndom har sålunda förflutit på en ort där man inte bara hade ständig påminnelse om naturens skönhet och de stora minnena ur Israels historia, utan också kände den närvarande historiens pulsar slå, liksom även det utvalda folkets närvarande politiska förnedring och den omgivande hedendomens tryck. Att allt detta måste ha gjort ett djupt intryck på Jesus under hans uppväxtår är förnimbart i hans framtida verksamhet.

*

I Galiléen hade kristendomen sin vagga. Vi borde därför kunna vänta oss en stark kristen utveckling här under kristendomens första tid. Men ser vi till, finner vi att nämnda land efter första pingstdagen inte vidare nämns i detta sammanhang. Vad är orsaken? Vi kan bara gissa. Vi har redan nämnt att galiléerna var ett lättrorligt folk. De har först gripits av Jesu förkunnelse och framförallt av hans förmåga att bota sjuka. Men de flesta vände honom snart ryggen. Som andlig åkerjord representerade de stengrunden. Man växte och fröjdades till en tid, men snart tog man anstöt. Vi saknar ingalunda belägg för detta i evangelierna. Jesus blev åtminstone i början bortstött av sina närmaste anhöriga samt sin närmaste bekantskapskrets, trots den entusiasm han väckte omedelbart vid sitt uppträdande. Detta gav honom anledning att klaga att en profet alltid föraktas i sin hemstad, bland sina släktingar och i sin egen familj. Nere vid Genesarets sjö tycktes människorna vara mera mottagliga för hans budskap. Och dock, även här blev de flestas slutliga inställning till honom densamma som i Nasaret.

»Ve dig Betsaida, ve dig Kapernaum, ve dig Korasin.» Säger inte dessa tre verop tillräckligt om de tre städernas inställning till såväl Jesu eget budskap som till budskapet om honom efter hans uppståndelse. Det är som hörde man på nytt ur veropen ekot av Jesu vemodiga ord: »Ingen profet är föraktad utom i sitt fädernesland». — Den unga kristna församlingen fick sin tillfälliga tyngdpunkt i Jerusalem, innan den gav sig ut på världserövring. Härigenom kom den i kontakt med all världens judendom, och vi måste häri se en Guds ledning. På denna väg kunde den sedan också nå hedningarna. Galiléén kom att ligga något vid sidan om kristendomens stora allfarväg, som nu följde medelhavskusten mot norr och fick sin andra tyngdpunkt i det syriska Antiokia. Och dock, profetordet om att Sebulons och Naftalis land i framtiden skulle komma till ära och att ett ljus skulle skina över dess nejder, det hade i Jesus nått sin fullbordan, fastän »han kom till sitt eget» utan att bli mottagen av sina egna.

Men Galiléén upplevde ännu en storhetstid. Detta land blev nämligen efter Barkokbas uppror på 130-talet och judarnas förvisning från Jerusalem av Hadrianus en tillflyktsort för judendomen. I den förut avskydda staden Tiberias tog det judiska synedriet sitt säte, och Galiléén blev ett slags jude-republik. Är det någon gång tillåtet att tala om historiens ironi, torde man med skäl kunna göra det här. Tiberias blev ett säte för den judiska skriftlärdomen, och här uppstod den palestinsiska talmud under det kommande århundradet, vilken jämte den babyloniska bidragit till utbildandet av den ortodoxa judendomen, sådan den tett sig ända fram till våra dagar. Så har två så diametralt motsatta tankevärldar som kristendomen och den ortodoxa judendomen båda några av sina rötter vid Genesarets sjö, som för talmudisterna blev Tiberias sjö, vilken benämning vi ju också träffar på i vårt fjärde evangelium.

Norr om sjön ligger ruinplatsen Tel Hum, som av de flesta antas vara det gamla Kapernaum. Där finns lämningar efter en judisk synagoga, som är så välbehållna att den i vår tid till största delen kunnat återställas. Konsthistoriker anser att den är från en senare tid än då Jesus levde. Den torde alltså vara ett minne från den talmudjudiska blomstringstiden i dessa trakter, då skriftlärdomen hade slagit upp sina bopålar vid Galiléens sjö. Men bland denna byggnads ruiner finns även lämningar och spår efter en äldre synagoga. Vi tar kanske inte fel, om vi antar denna vara densamma som byggdes av den romerske officeren som en gåva åt traktens innevånare. I så fall var det i denna synagoga Mästaren upprepade gånger gick in för att fira sabbatsdagen med en judisk församling och förkunna det glada budskapet. Där har han också gjort några av sina första kraftgärningar, och på gränderna utanför i det lilla torftiga samhället har människorna trängts om honom för att få vidröra fällan av hans mantel och därigenom förnimma hans helande kraft. Vid stranden nedanför har han suttit i en båt ett stycke ut från land och talat för människoskarorna på stranden om Himmelriket. Och på stränderna i denna trakt har hans lärjungar efter den fasansfulla påsken i Jerusalem åter sett och talat med honom som uppstånden och mottagit hans uppdrag att föra uppståndelsebudskapet vidare ut i världen. I sanning här är helig mark. Det land »som i gånen tid var föraktat» har givits »ära».

¹ Historieskrivaren Josefus uppger att det funnits över 200 städer och byar i Galiléen av vilka de minsta hade 15.000 innevånare. Den senare siffran torde få anses i hög grad överdriven, medan den förra kan anses mera sannolik. I varje fall torde befolkningen ha varit talrik.

² I en tidigare artikel i denna tidskrift framkastades Tarikeas identifiering med Betsaida som en möjlighet. Jag har efter närmare studier av uppgifterna hos Josefus kommit till slutsatsen härom.

Shvuot-Shabu'ot (Pingst).

Av Fil. Lic. Herman Wohlstein.

I den judiska litteraturens mest kända apologetiska skrift, författad av en av våra förnämsta diktare Jehuda ha-levi (1100-talet), i Kuzari, finner vi ett argument som framför andra vill belysa judendomens egenart i förhållande till övriga religioner, ett argument som kan finna nåd även i vår tids ögon. Sedan den mäktige chasarerkungen låtit representanter för de två dotterreligionerna och för filosofin framlägga de väsentliga punkterna i sina lärosystem, framträder den judiske lärde (chaber) och gör inledningsvis vid behandlingen av Sinai-uppenbarelsen uppmärksam på det märkliga och viktiga faktum, att denna i Israels historia så genomgripande händelse egentligen är uttryckt redan i det första av de tio budorden: Jag är Herren, din Gud, som har fört dig ut ur Egyptens land. Den yttre befrielsen skulle inte vara självändamål utan en utgångspunkt till och förberedelse för Sinai-lärans förvärvande som en för alla framtida släkter förpliktande egendom. Inte med en dogmatisk utsaga om Gud och hans förhållande till värld och människor skulle dessa tio budord inledas. Vlo amar ani borä haolam uborakäm. Inte står här: Jag är världens och er skapare. Hamamad hahu birot ejnejhäm. Denna uppenbarelse skedde inför hela det 600.000-taliga folkets egna ögon.¹ Inte en utgångspunkt utan en slutpunkt för det judiska folkets gudsupplevelse utgjorde Sinai-uppenbarelsen. En sträng skola av lidande, kamp och svårigheter men också ett härligt förflutet hade Abraham-förbundets trogna bakom sig, när de den tredje Sivan-dagen övergav sina lägerplatser och mangrant

stälde upp sig för att efter tre dagars avgränsning (haggbalah) och förberedelse på den sjätte dagen bli delaktiga av den gudomliga uppenbarelsen. På denna för hela mänskligheten evigt minnesvärda dag sammanföll i ett mäktigt ljudande ackord Israels och hela naturens gudsupplevelse. Reflexen av denna upplevelse, den gyllene inramningen så att säga i Sinai-uppenbarelsens tavla blir särskilt synlig i två verser, som vi i dag hört föreläsas ur Toran: Sinai-berget stod fullkomligt i rök, emedan Gud stigit ned på det i eld. Dess rök steg upp lik röken från en kalkugn, hela berget darrade högeligen, och medan shofar-tonen alltmåra tilltog i styrka, talade Mose och Gud svarade honom med hög röst.

I.

Sinaihändelsens beteckning som uppenbarelse kan alltför lätt generaliseras och bli uttryck för alltför mångtydiga utläggningar. Uppenbarelse kan en människa genom sitt inres rike- dom ibland själv »framproducera» som en rent psykologisk akt, vari hon blir det skapande subjektet. Om dylika uppenbar- elser och gudsupplevelser talar många religionsstiftare i både gammal och ny tid. Men till denna kategori får uppenbarelsen på Sinai höjder inte räknas. Den kallas mamad, ordagrant: uppställning. Inte som obestämda, ofta genom hallucinationer och överretade sinnesintryck framkallade känslor utan först efter noga förberedd haggbalah, avgränsning av folket under tre dagar från det heliga berget, mottog Moshe rabbenu däri- från för sitt folk den över det rykande darrande berget sig up- penbarande världsandens läror och föreskrifter. Shekinah mdabbäret mittok grono shäl Moshäh. Det övervärldsliga guds- majestätet talade direkt genom Moses strupe, så sammanfat- tas i den heliga Zohar-boken levande och åskådligt det sär- egna i Sinai-uppenbarelsen.² Moshäh jdabber vhaelohim

jaanännu bqol. När Mose talade, var det inte ett självproducerat, överhettat hallucinationstillstånd utan haelohim jaanännu bqol, det objektivaste av allt objektivt, den heliga gudsanden, som stödde hans ord och förkunnelser. Det omedelbara intryck av en från Gud direkt strömmande uppenbarelsekraft i Moses tal, som även det från helighetens sfär avgränsade folket erhöll, det kan vi tydligast avläsa ur skriftorden: kol asher dibber Adonaj naasäh. Allt som den Evige befallt, vill vi efterkomma, inte som en enbart juridisk-moralisk akt upplevdes mamad har Sinaj, uppställningen kring Sinaiberget, av det församlade folket utan som en absolut fordran och koncis viljeyttring. Anoki Adonaj elohäka. Jag är och vill vara din Gud. Denna korta prolog till de tio budorden liksom ock epilogen: attäm reitäm ki min hashamajim dibbarti immakäm, ni har ju själva sett, att Jag direkt från himmelen talat med er, de förkunnar båda samma eviga tanke: moral utan religiös basis, utan ett absolut Jag måste förr eller senare hemfalla åt mänskligt godtycke och vigas åt undergång. Lo tignov, lo tinaf, Du skall inte stjäla, du skall inte begå äktenskapsbrott, dessa normer fanns också i antikens kodexsamlingar, i Babyloniens och Greklands lagstiftning, men vilken nytta och välsignelse hade de, då dessa förbud inte kompletterades av lo tachmod, du skall inte ha lust till, detta förbud, som appellerar till samvetet och en Gud som prövare och granskare därav? Frånvaron av denna insikt var en av de inre orsakerna till den antika kulturens undergång, och den kommer att för all framtid försaka varje enbart moralisk livsinställnings bankrutt. I längden blir den lika ofruktbar och odräglig för det allvarligt sökande religiösa gemytet som överextatiska profeters läror. Mot all form av irreligiös moral som ock av fantiserande självförgudning riktar de tre första orden från Sinai höjder: anoki Adonaj elohäka, Jag är Herren din Gud, sitt bestämda veto. Elohäka, din Gud, är Han som vill uppfylla ditt medvetande men ingalunda spränga det,

som vill göra din tillvaro säker i världen men ingalunda göra den förhatlig för dig. Denna fordran kändes av folket inte som en sträng orientalisk himmelsmonarks tordönsstämma till en osjälvständig primitiv massa utan som en över natur och människosinne upphöjd makts balsamdroppar till efter visa lagar och vägar smäktande sinnen. Kol asher dibber Adonaj naasäh. Allt som den Evige talat vill vi samvetsgrant förverkliga, inte bara de tio budorden utan också de bud och förbud som vi redan förut hört Mose och Aron framlägga för oss, och även sådana som vi efter denna uppenbarelse kommer att höra. Här har vi egentligen bara hört sammanfattningen av Toran, dess kompendium.³ Därför säger vi uttryckligen: *kol asher dibber Adonaj naasäh*. *Allt* det den Evige fordrat och framdeles kommer att fordra, vill vi uppfylla!

II.

För den uppmärksamme läsaren av Skriften måste det säkerligen verka påfallande, att den centrala betydelse som ligger till grund för Shvuot-festen, Sinai-uppenbarelsen i den festförteckning som föreläses på andra dagen, inte anförs med ett enda ord. I stället hör vi talas om jom habbikurim, veteförstlingarnas dag och ser vi detta avsnitt omedelbart knutet till föreskrifterna om läqät shikchah upeah, avfallet från skördvagnarna, kvarglömmandet av grödan, reserverandet av åkerkanterna, allt för de fattigas och främlingarnas räkning. Det bästa tillfälle till utövandet av aktiv hjälpverksamhet på åker och äng bjöds den israelitiska husfadern just på sommarskördens stora festdag, den dag då han, uppfylld av tacksamhet mot naturens givmilde herre, frambar förstlingarna av sin veteskörd i Jerusalems tempel och efter denna högtidsmättade stund inte glömde att låta främlingen och den behövande fira med och glädja sig över festen. Samachti vsimmachti, jag har

glatt både mig själv och andra, denna den judiska fordran på äkta varaktig glädje kan man med fog sätta som rubrik över vår fests speciella bok Megillat Rut, boken om Rut. Vad som redan i vårt festavsnitt (5 Mos. 14:21) stadgas: och så må leviten komma som ingen andel har med dig, och främlingen och den faderlöse och änkan som bor inom dina portar, de må äta och bli mätta, det ser vi särskilt åskådligt förverkligat i den djupt humana behandling Rut fick röna av Boas, sin tillkommande livsföljelagare. Under inga förhållanden vill Rut, den moabitiska kvinnan, efter sin israelitiska mans död skiljas från sin svärmoder Noomi utan drar i stället med henne till det judeiska landet. Trots svärmoderns upprepade uppmaning till henne att liksom den andra svärdottern gå tillbaka till sitt folk och land förblir hon vid sitt beslut med de välkända uttrycken: dit du går, vill också jag gå, där du stannar, vill ock jag stanna, ditt folk är mitt folk, och din gud är ock min gud. En vacker skördedag vandrar de omkring på åkrarna. Av sin svärmor får Rut tillåtelse att söka upp en åker för att erbjuda sin hjälp vid skördearbetet. Händelsevis kommer hon till en egendom som tillhör en släkting till hennes svärmor, en förmögen godsägare vid namn Boas. Alla Boas' tjänare är av israelitisk härkomst, och nu vågar sig en kvinna av annan nation, som rent av var en av Israels arvfiender, erbjuda sina tjänster och arbeta sida vid sida med de inhemska. Men Boas lägger fort märke till den unga kvinnans flit och trofasthet vid arbetet och ger sig inte till tåls, förrän han fått försäkran av henne att förbli hans trofasta tjänarinna och inte uppsöka andra arbetsgivare. Boas är dock betydligt mera än en vanlig arbetsgivare, i det han sörjer för hennes fulla förplägnad långt utöver den fastslagna lönen. Rut, som genom arbetsamhet och flit gjort sig fullt förtjänt av denna uppmärksamhet från husbondens sida, denna i sina sysslor på åker och äng fullständigt uppgående moabitiska kvinna, kan trots allt omöjligt förstå denna faderliga omsorg om henne

och utropar: madua masati chen lehakijreni vaani nokrijah (2:10). Varmed har jag egentligen förtjänat din ynnest, jag, som bara är en främling! Hur betecknande är inte denna så tackfyllda bekännelse för den tillkommande proselytens mjuka känsliga gemyt men i lika hög grad för hednisk åskådning under domaretiden. Att behandla en främmande man eller kvinna lika mänskligt som de egna stamfränderna, det var inte bara i det gamla Grekland utan redan bland domaretidens moabiter rent av något brottsligt och förkastligt. En lika djup inblick i det dåtida Israels vidsynta och hjärtliga livsåskådning skänker oss Boas' förklaring: Noga känner jag till hur du handlat mot din svärmoder efter din mans död, hur du lämnat fader, moder och fosterland och vandrat till ett folk, som du hittills inte känt. Må den Evige vedergälla dig detta ädelmod och din lön bli stor av Israels Gud, under vars vingar du vill bärga dig. Vi får här först ta i betraktande, att Boas är en enkel man av folket, varken profet eller präst, och hur han just därför så mycket mera är ett betydande exempel på det judiska folkets okonstlade så att säga i blodet liggande fromhet. Vid detta tillfälle jämförde kanske Boas i sitt stilla sinne den modiga beslut samma kvinnans handlingssätt med sin stamfader Abrahams, som även han, okunnig om sitt framtida öde men driven av en högre makt, lämnade de sina för att bärga sig och därefter andra under det osynliga gudsmajestätets vingar. Men det som djupast och klarast gripit den judeiske lantmannen kommer väl till uttryck i det beröm han ger Rut för hennes högsinnet gentemot den hädangångne makens mor, hennes fasta beslut att inte någonsin i detta livet lämna henne: blott döden kan skilja oss från varandra. Det var framför allt dessa fasta bekännelseord som hos Boas framkallade djupaste erkännande, denna trofasta mänsklighet och mänskliga trofasthet, som föranlät den för varje yttring av ädelmod känslige israelitiska bonden att överta hennes skulder, sörja för hennes vidare ut-

komst och slutligen äkta henne. Den harmoniska föreningen skulle också snart visa sina frukter. Ur denna utgick vårt folks älsklingsson konung David. Den främmande moabiterkvinnan blev den davidiska dynastins stammoder. Denna sanna och praktiska universalism finner vi sålunda betygad redan för en period, då de israelitiska stammarna ännu inte hunnit göra sig fast bosatta i det förlovade landet, ännu inte erhållit ett fast styre, då bara det religiösa bandet men så mycket starkare sammanband dem, budorden och den övriga lagstiftningen från Sinai, en universalism, som inte fann sin uppgift i att vilja påtvinga andra den egna åskådningen och tron. Lika djupa läror kan vi ösa ur den ädla Ruts handlingssätt. Rut är det levande exemplet på varje frivillig, självständig anslutning till en hittills inte i det allmänna medvetandet buren idé, som en uppriktig proselyt upprepar hon vad hennes trosfränder, Israels gemenskap, några århundraden förut vid foten av Sinai-berget enstämmigt lovade: allt vad den Evige sagt vill vi frivilligt utan några som helst sidoblickar på belöning utföra och lyda. Liksom på Ruts tid har vi även nu mycket att lära oss av de äkta, ärliga proselyterna. Livet och erfarenheten säger oss att just de, ofta har en mera öppen och djup blick på de judiska sanningarna än vi själva. Vad vi, ofta låt vara samvets- och noggrant, uppfyller av gudomliga föreskrifter och helgade traditioner tenderar inte så sällan att bli en misvat anashim mlummadah, vanemässigt utförda mänskliga order,⁴ att vi förlorar kontakten med taamej hammisvot, budens innersta mening och yttersta syftemål. Lika sann som den talmudiska uppfattningen om de falska proselyterna är: qashim gerim ljisrael kesapachat, att de i genomsnitt för den judiska folkorganismen är så svåra och ödesdigra som utslag kan bli för kroppen,⁵ lika sant är väl också påståendet om gere sädäq, de genom självständig inlevelse och eftertanke blivna proselyterna, att de bör betraktas som ett slags olja i maskineriet, vilken hindrar oss

från att stagnera och sporrar oss till att dagligen och stundligen upptäcka nya under i den gudomliga läran. Den inre säkerhet och det offermod, som utmärkte Rut alltsedan hennes upptagande i det heliga förbundsfolkets mitt, blev den arv-massa som kom att ligga till grund för hennes två efterkommande, den davidiska dynastins största medlemmar, David och Salomo, förkroppslingen av hänförelsen och livsvisdomen i religionen. Rut kom till oss självmant, driven av vördnad för den religion som visar sin verkan i livet, i folkets vardag. Hon var subjekt, inte objekt. Den moabitiska kvinnan är för alla tider judendomens härold i proselytfrågan: meat hakkamut vrab haekut. Inte efter kvantiten utan efter kvaliteten skall nyförvärvet bedömas. Går vi i första hand efter kvantiteten, kan judendomen kallas en nationellt begränsad religion och samfundsbildning. Går vi däremot enligt vår princip efter kvaliteten, får den utan tvivel heta universalistisk och kosmopolitisk i ordens skönaste bemärkelse. För våra anor kändes dessa två moment ingalunda som någon motsättning, tvärtom, genom att troget uppfylla det högsta budet, qiddush hashem, det heliga gudsnamnets helgande genom dem, för en främmande värld visa religionens verkan i stort som i smått, kunde de uppleva den inre tillfredsställelsen att i sin krets få ta emot gestalter lika Rut, strålande föredömen för en renad, ideal fromhet. Därför måste våra heliga föresatser denna fest, då vi också begår åminnelsen av våra kära hädangångna, utmynna i strävandet efter att likna dem som i liv och gärning var närmare Rut-idealet än vi. I vår på sådana gestalter så fattiga tid, måste vi lära oss att, om det ock kostar oss övervinning, för våra hem återvinna den oförfalskade idyllens anda, som förskönat och riktat deras dagar, den anda, som bara var möjlig, eftersom de båda kände och erkände den eviga kraft som utströmmade ur Sinai-uppenbarelsens tre första ord: anoki Adonaj elohäka = Jag är Herren, din Gud!

Fotnoter:

¹ Jfr Kuzari, del I ed. A. Sifroni (Tell Abib 5690) S. 26.

² Jfr Zohar till 5 Mos. 4:1 (Shma Jisrael) och Kuzari I Vers 87.

³ Jfr bab. Talmud Chagiga 6 b.

⁴ Jesaja 29:13.

⁵ R. Talmud Jebamot 47 b.

Ecclesia militans.

Av Fil. mag. Erik Petré

Den tanke som rubriken här ovan uttrycker har ofta utvecklat på det sättet att det genom världen skulle gå en stridsfront, längs vilken ett ständigt krig rasar mellan å ena sidan alla goda krafter, å den andra alla onda krafter i världen, anförda av Kristus respektive Satan. Ibland tänker man sig att människan står inför valet mellan båda sidorna, ibland betonar man mera att stridslinjen går tvärs igenom varje människa, som då blir inte bara deltagare i striden utan också ett stycke av slagfältet.

I samband med dessa tankegångar har man nu på sina håll odlat den föreställningen att Skriftens löfte om seger innebär att de goda krafterna i världen successivt skall flytta fram sina positioner längs hela fronten eller vid en viss tidpunkt på något just då särskilt viktigt frontavsnitt. Vanligen tänker man sig väl då också att allteftersom Guds Rike har framgång och får en allt större makt i världen, denna skall bli drägligare och lättare att leva i för den kristne.

Detta sista är nu alldeles uppenbart i strid med allt vad Bibeln lär i dessa stycken. Men är fördenskull allt tal om en Stridande Kyrka oberättigat?

Möjligen är det bilden av frontlinjen som har framkallat föreställningen att det finns en gränslinje som kan förflyttas och därigenom bit efter bit av världens liv definitivt läggas in under det godas herravälde. I så fall kan kanske en blick på de senaste årens krigshistoria hjälpa oss till en bättre förståelse

av den kristna synen på dessa ting. I själva verket liknar världen mycket mindre ett slagfält än ett ockuperat land. Och Kristi Kyrka på jorden är mycket mindre en till strid uppmarscherad fälthär än en underjordisk motståndsrörelse. Ty den yttre makten här på jorden har obestridligen Satan och hans anhang. Och han använder de medel som står till en ockupationsmakts förfogande, framför allt mutor och terror. Han lockar människorna med allt vad den har att bjuda som också kallas »den här världens härskare». Men allteftersom hans regemente lider mot sitt slut, blir han alltmer desperat — det betyder »utan hopp» — och rasar allt värre och värre, ty »han vet att hans tid är kort». Under tiden är Kristi Kyrka liksom en hemlig armé, som väntar på invasionsdagen, då den mäktige bundsförväntan från andra sidan det stora vattnet, tillika landets rätte Konung och Herre, kommer i all sin Makt och Härlighet. Hon är viss om Segern, den är i själva verket redan vunnen, och hon väntar tåligt och med glädje den dag då Konungen kommer.

Men vad händer här i världen under tiden? Jo, två ting: Guds Rike går framåt, och de makter som regerar världen skärper terrorn. Guds Rike går verkligen framåt i världen. Lika väl som det i en människas helgelse, det är den invärtes människans tillväxt, under utvärtes förgängelse genom åldrande, sjukdom och död skapas något för evigheten, så uppbyggs det också under historiens gång tvärs igenom det tilltagande förfallet en ny mänsklighet: Kristi förnedringskropp i den lidande och kämpande Kyrkan skall på »den dagen» förvandlas till en härlighetskropp i Ecclesia Triumphans. Guds Rike växer, fördolt för världen, men oemotståndligt och obetvingligt.

Detta betyder emellertid så långt ifrån en stadigt fortskridande förbättring av levnadsförhållandena, att i verkligheten motsatsen är fallet. Ty inför det dubbla hotet av den annalkande domen utifrån och av den för denna tidsålders väsende obegripliga och oroande motståndsrörelsen inom den »egna»

maktsfären, har världsmakterna ingen annan möjlighet att hävda sig än en skärpning av terrorn. Vad detta innebär vet vi av historien: krig, sjukdomar, svält, socialt och moraliskt elände och nöd av alla slag, frestelser till avfall och otro och till all slags synd, allt sådant kommer att oavbrutet tillta i samma takt och i samma mån som Guds Rike tillväxer på jorden. Ty sådant är jämte direkt förföljelse denna tidsålders svar på den kämpande Kyrkans segrar.

Men dessa slag träffar henne inte. Ty »i allt detta vinner vi en överväldigande seger genom honom som har älskat oss».

Den ende Guden

(2 Mos. 20:3).

Av Rektor Rob. Fur.

Under förra världskriget hände det att en ung jude fick order att inställa sig till militärtjänst på ostfronten. Han for. Men han hade knappast hunnit mer än ställa upp, förrän han träffades av en shrapnel och föll ihop. Man samlade upp honom och förde honom till den stora massgraven. Han *var* dock inte död, men han förnam närheten till det stora mörkret. Ingen såg de båda fingrar med vilka han försökte väcka någons uppmärksamhet. Nej, ingen märkte honom. Han skulle snart kvävas mellan de andras kroppar. Därför samlade han sina sista krafter i den judiska trosbekännelsens ord: Schmä Jisraél, Adonáj Elohénu, Adonáj echád!» (Hör, Israel, Herren vår Gud, Herren är *en*). — Just då gick en judisk underläkare förbi. Han böjde sig över massgravens rand, han uppfångade orden. Vad — en landsman! Han greps av mäktiga känslor, makade undan de redan döda och återbördade sin landsman till livet. Denne förnam Guds väldiga närhet, märkte att det lönade sig — för att tala vardagens språk — att bekänna, även om vingelag av döden hördes. Han gav sig hän åt den ende Guden och blev hans vittne.

Men det är inte endast vid en massgrav i masuriska träsken som beaktelsen till den ende Guden finner lyssnare. Varhelst en människa sänder ut den som sitt väsens grundackord, som sitt hjärtas enda hopp, kommer himmel och jord att lyssna. Och en judisk läkare vid namn Jesus av Nasaret skall — kanske *till synes händelsevis* — gå där fram.

Ty evigheten talar genom dessa ord, och en underbar kraft förnims. Som en stark våg lyfter de farkosten, och en människas sjunkna sak återförs till liv och härlighet.

Nu håller de dock på att tystna. Ty människorna tror inte längre på *en* Gud. Spörj dem och du skall få veta att en polyteistisk lystnad gripit de flesta och att de därför vill ha ett helt pantheon. Så många som möjligt! Och främst gudinnan Lusta. Åt henne offerar de utan tvekan det vackraste de äger, och hennes lov sjunger de natt och dag. De svenska ängarnas festplatser vittnar nu i högsommartid om den dyrkan som ägnas henne. — Och bredvid henne står gud Mamon. Honom tillber de med ord eller gärningar oavbrutet. Han ger tur, han hjälper till att tippa, han ger vinsterna! Jämfört med hans ynnest är sådana värden som Guds välsignelse fjäderlätta. För att stå väl med honom öppnar tidningarna sina annonsspalter även för de vidrigaste ting och visar människor vägen till styggelsens pölar. — Tätt bakom Mamon står Materien, och så kommer Tekniken, Staten osv. Ge akt, skall du få se hur människorna i ditt eget kristna land krälar framför dem ... Och dessa gudar står inte bredvid den ende Guden, nej, *de står framför*.

Det är uppskakande att av Europas 500 miljoner ungefär 100 miljoner saknar varje slags religiös bekännelse. Och av de övriga är visserligen 75 miljoner protestanter, men de har inte någonsin protesterat mot något annat än personliga förolämpningar.

Och därför att tron på den ende Guden och bekännelsen till hans underbara Namn blivit så sällsynt, har jorden blivit så ökenlik, så hopplös och så full av umbra. Ty de många gudarna har aldrig kunnat hjälpa någon enda människa, som förlorat alla sina resurser. Tekniken har inte med sin väldiga motorkraft och sina kraftiga cylindrar förmått torka bort ett enda gråtande barns tårar. Och Mamon har aldrig kunnat ge ett förhårdnat hjärta dess solvarma känslighet tillbaka. Venus har inte

förmått tvätta ett enda samvete rent eller liva en förförd människas innersta till ny hänförelse. Och Staten har inte varit i stånd att med all sin makt bjuda Döden trots eller upphäva lagen om orsak och verkan, lika litet som den moderna Psykoterapin kunnat laga ett enda trasigt hjärta som ropat efter frid.

Men den ende Guden, den treenige, har inte bara tröstat förtvivilade utan visat dem att »there is a way out». Han har tvättat befläckade samveten rena, gett en underbar frid och skänkt söndersmulade själar tillbaka initiativkraft och hänförelse.

Men vi har ju inte förnekat honom! Nej, det är det förskräckliga att nutidsmänniskan ofta erkänner att han finns men samtidigt placerar honom längst bort i kön. ... Det är längesen de där orden i västgötalagen präntades: »Kristus skall vara den främste i vår lag.» — Nu skäms man för att nämna hans namn på en stämma eller säga honom ett tack i en doktorsavhandling. Det vore ju en evärdlig skam, om människorna i det kristna Sverige fick den föreställningen att man brukar åkalla hans namn i kammaren eller knäppa sina händer när dagen är liden.

Istället fablar man om »blida makter» och »goda år», fastän man ända sedan skolåldern blivit undervisad om den ende och allsmäktige Guden, och trots att man vet att Paulus' ord i Apg. 17:28 är absolut sanna och gäller, så länge jorden står. — Det är den högsta grad av feighet att blygas för den treenige Guden.

Men nu gäller det inte alla »de andra» — det gäller *dig!* Tänker också du fortsätta att bygga altaren åt gudarna? Eller skall du bli den ende Gudens frie träl och ha allenast *ett!* Det kommer isåfall snart att märkas i ditt hem, i din dagsverksplikt på jorden, i ditt land, att du bekänner *en* Gud. Amen.

Luther om ordet.

(Forts.)

Ur Vom Abendmahl Christi, Bekenntnis ... 1528 (Erlangen-upplag. band 30. 1841)

(Sid. 169.) »... att jag genom Guds nåd förstår hur man måste förklara ett ställe i Skriften genom de andra. ...» (Sid. 201.) »Men Guds ord och verk går inte efter vad våra ögon ser, utan obegripligt för allt förnuft, ja för änglarna själva.» (Sid. 202.) »... så säger vi: Gud är allsmäktig, han förmår mer än vi ser: därför tror jag hans ord som de låter.» (Sid. 304.) »Dessa ord är talade genom Guds mun, om så också svärmar-
na inte aktar dem högre än om t.ex. en landstrykare eller fyll-
bult hade talat dem. Ty också Zwingel är på ett ställe ordent-
ligt arg på oss, och säger: Vi håller så hårt fast vid fem arma
och eländiga ord. ... Men så måste han också inte mena något
annat än att Gud är en avgud eller en apa och hela världen
endast stock och sten, som helt enkelt låter honom hållas, när
de hör sådant förakt. ... Men med sådant tal vittnar de mot sig
själva vad de har för en ande och hur högt de aktar Guds ord,
att de skäller just dessa dyra ord för fem arma, eländiga ord,
d.v.s, de tror inte att det är Guds ord. Ty om de trodde att de
var Guds ord, skulle de inte kalla dem arma, eländiga ord utan
akta t.o.m. en prick och bokstav därav högre än hela världen
och darra och frukta för dem, som för Gud själv. Ty den som
föraktar ett enda av Guds ord, han aktar ock säkerligen ingen-
ting högt. Om de ändå skällde så på vår uppfattning eller orätta
mening och inte på Guds ord själv, så skulle man kunna ut-
härda det.»

Ur Weimarupplagan:

(36,500.) »Men Skriften är inte bara ande, som de pladdrar: 'Anden ensam måste göra det, Skriften är en död bokstav och kan inte ge livet', utan så skall det heta: 'Fastän bokstaven i sig själv inte ger liv, så måste den ändå vara med och höras eller mottagas och den helige Ande genom just den verka i hjärtat'. ... Eller där man låter den fara, där förlorar man strax Kristus och Anden. ... Ty den helige Ande har ju sammanfattat sin vishet och alla hemligheter i Ordet och uppenbarat det i Skriften, så att ingen behöver urskulda sig eller söka eller forska efter något annat. Och det finns ju inget högre och bättre att lära eller ernå än att Skriften lär om Jesus Kristus, Guds Son, vår Frälsare, för oss död och uppstånden.» (18,606.) »Ta bort Kristus ur Skrifterna, vad finner du ytterligare i dem?» (43,392.) »Därför tycks ingenting i hela världen vara mer falskt än Guds ord och tron, inget mer fåfängligt än hoppet byggt på löftet. Till slut tycks inget vara mer ett intet än Gud själv. Detta är alltså de heligas visdom och en hemlighet som är fördold för de visa men uppenbarad för de små.» (36,496.) »... och som Ordet säger, så måste det ske, om så hela världens mening och förstånd och alla ting är emot det. ... Världen har ingenting och kan ingenting, men ordet har och kan, och så måste det alltså ske. Ty det är Guds egen kraft och makt. ... Men däröver tröstar vi oss, så mycket vi kan, att vi har ordet, vilket är över all makt och visdom.» (36,498.) »... på det att Jakob lärde av kampen och segern, hur mäktigt ordet är. Ty annars får man aldrig upp ögonen för vilken kraft det finns under bokstaven, förrän det blir strid, då man erfar att det kan bevara mot all villfarelse, mot synden, döden och djävulen.» (3,342.) »Jag anser detta vara Guds första nåd och beundransvärda storhet, att man får gåvan att så läsa och höra skriftens ord som om man ansåg sig höra det från Gud själv.» (12,438.) »... man måste veta att Guds ord kan behandlas på två sätt:

det ena av dem som inte har en rätt tro och bara fattar det på ett yttre sätt efter bokstaven och förnuftet och gör sig en tanke därom, så som orden ljuder. Det andra, när den helige Ande lär, då man inte fattar det med det mänskliga förståndet, utan då Gud ger en rätt förståelse och erfarenhet i hjärtat. De första förstår det aldrig rätt, fastän det kommer stora pratmakare därav, som berömmar sig av att de också har läst och förstått det mycket väl, och kan det mycket bättre än alla de andra ...»

Ur Huspostillan:

(Sid. 221.) »Må därför var och en se till, att han må vara en enfaldig lärjunge i den heliga skrift, ty visa människor tränger inte in i den. Skriften förblir för dem tillsluten. Augustinus klagar att han först med otyglat förnuft gav sig in i skriften samt i nio år vinnlade sig om att med förnuftet begripa skriften; men ju mer han studerade därpå, desto mindre förstod han därav, tills han äntligen blev vis av skadan och sade: Vad skriften säger, det lämnar jag av förnuftet utforskat och tror det med enfaldigt hjärta. Om man så gör skall skriften, som förut varit dunkel, bli klar och ljus. Så säger också Gregorius — jag må rätt undra, hur den mannen kommit till ett så förträffligt ord —: *'Den heliga skrift är ett vatten i vilket en elefant simmar och drunknar, men i vilket ett lamm vadar så som i en grund bäck'*. Korteligen ... när uppenbarelsen kommer till förnuftet, såsom det här händer lärjungarna, då blir det något av. ... Ty för denna bok som kallas den heliga skrift passar inga kloka mästare eller disputerare. Gud har givit oss andra, världsliga vetenskaper: var i dem klok, disputera, forska och fråga vad som är rätt och orätt. Men låt här, i den heliga skrift och Guds ord, tvistandet och frågandet fara och säg: Det har Gud talat, därför tror jag det.»

(E. S.)

Om Aposteln Paulus' verklighetsuppfattning Några antydningar med utgångspunkt från motsättningen σκιὰ — σῶμα i Kol. 2:17.

Av Pastor Martin Magnusson.

Som bekant lyder den rubricerade versen i den grekiska texten: ἅ (βρωσις, πόσις etc) ἐστὶν σκιὰ τῶν μελλόντων, τὸ δὲ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. [Ordagrant: Sådant är skugga av det som skulle komma, men kroppen är Kristus.]

Den svenska kyrkobibeln översätter: Sådant är allenast en skuggbild av vad som skulle komma, men verkligheten själv finns hos Kristus.

Under det att den grekiska texten sålunda har motsättningen σκιὰ — σῶμα («kropp») har den svenska översättningen motsättningen »allenast skuggbild» — »verkligheten själv».

Vad kan nu aposteln Paulus mena med motsättningen σκιὰ — σῶμα? Menas härmed att σῶμα är något »verkligt» och σκιὰ något »överkligt» eller i varje fall något »mindre verkligt» än σῶμα? En nutida läsare av den svenska kyrkobibeln torde närmast få den uppfattningen att något sådant skulle vara apostelns mening. Eller menar aposteln att σκιὰ och σῶμα båda otvivelaktigt betecknar något »verkligt» men »verkligheter» av helt olika beskaffenhet?

Innan vi går in på försöket att komma till rätta med de ovan ställda frågorna, bör det kanske sägas att vi är fullt medvetna om att vederbörande frågeställningar kan synas alltför »moderna» och »filosofiska» och därför inte applicerbara på det paulinska materialet, eftersom Paulus inte alls rört sig i de tankebanor som här antytts. Men att utan vidare påstå detta och därmed låta ifrågavarande spørsmål falla kan uppenbarli-

gen inte vara vetenskapligt riktigt: vi måste söka få materialet »självt» att avgöra huruvida våra frågeställningar är legitima eller inte.

Försöksvis antar vi då, att den andra av de förut framställda frågorna är att besvara jakande; att aposteln m.a.o. håller före, att såväl $\sigma\kappa\iota\acute{\alpha}$ som $\sigma\tilde{\omega}\mu\alpha$ otvivelaktigt betecknar något verkligt men verkligheter av olika beskaffenhet och närmare bestämt av olika värde.

Kan nu i det ifrågavarande paulinska uttalandet anföras något som *positivt* talar för riktigheten av detta antagande?

Oss förefaller detta vara fallet. $\Sigma\kappa\iota\acute{\alpha}$ sägs ju nämligen vara något »som är», något »varande»: $\sigma\kappa\iota\acute{\alpha} \acute{\epsilon}\sigma\tau\iota\nu$. Och att något betecknas som varande torde för grekiskt uttryckssätt ange eller i varje fall peka i riktning mot samma realitet som det vi — mer eller mindre klart fattat — betecknar som »verklighet»: vid översättning av vårt begrepp verklighet till grekiska brukar ju som bekant också $\tau\acute{o} \acute{\omicron}\nu$ anges som grekisk motsvarighet.

Men med uttrycket $\sigma\kappa\iota\acute{\alpha}$, $\sigma\kappa\iota\acute{\alpha} \tau\tilde{\omega}\nu \mu\epsilon\lambda\lambda\acute{o}\nu\tau\omega\nu$, »skuggbild av det kommande», tycks Paulus uppenbarligen mena att »skuggbilden» enligt hans bedömning är en verklighet av lägre, av mindre värdefull beskaffenhet än det varav det är skuggbild, d.v.s. av $\sigma\tilde{\omega}\mu\alpha$.

För riktigheten av antagandet att den andra frågan — jfr föregående sida — bör besvaras jakande tycks vidare, negativt sett, det förhållandet tala att aposteln inte på något sätt antyder att $\sigma\kappa\iota\acute{\alpha}$ enligt hans mening skulle vara något icke-varande, något »överkligt», eller att $\sigma\kappa\iota\acute{\alpha}$ skulle vara, men att det skulle vara i mindre grad än $\sigma\tilde{\omega}\mu\alpha$.

Med det sagda menar vi oss ha kommit till viss klarhet beträffande motsättningen $\sigma\kappa\iota\acute{\alpha}$ — $\sigma\tilde{\omega}\mu\alpha$ i det avseende som här var föremål för vår strävan. Vi menar oss ha funnit att apos-

teln Paulus ifråga om dessa storheter inte presterar någon som helst »verklighetsgradering» i *den* meningen att en av storheterna skulle menas äga mer eller mindre »verklighet», mer eller mindre »vara», än den andra. Däremot håller Paulus dem, självfallet kan man säga, för verkligheter av olika beskaffenhet: han menar m.a.o. *ingalunda att de är identiska*.

Vi skall genom att i vederbörligt avseende betrakta några andra paulinska ord söka komma till klarhet om huruvida riktigheten av det ovan utförda kan ytterligare bekräftas.

Det tycks nu som om dylik bekräftelse vore möjlig att er hålla.

På ett liknande sätt som beträffande $\sigma\kappa\iota\acute{\alpha}$ och $\sigma\tilde{\omega}\mu\alpha$ kan nämligen, tycks det oss, aposteln tala om frälsningen som en redan här i tiden förhandenvarande storhet och som en storhet som först nås efter döden: jämför exempelvis å ena sidan Rom. 8:24; Ef. 2:5, Ef. 2:8 — å andra sidan Rom. 13:11; 1 Kor. 5:5. Och givetvis är frälsningen efter döden den »värdefullare», den fullkomliga storheten: jämför Fil. 3:12-14; 1 Kor. 13:12; 2 Kor 5:8. Men även om sålunda den »nuvarande» frälsningen ingalunda är identisk med den »fullkomliga», kan det dock enligt vederbörande beläggställen inte vara tal om annat än att också frälsningen som en nuvarande storhet enligt Paulus är något verkligt, något varande. Inte heller görs en antydning om att den »nuvarande» frälsningen skulle vara en verklighet av något slags lägre grad.

I detta sammanhang må också i korthet anföras vad Paulus i 1 Kor. 13 skriver om profetian, tungomålstalandet och kunskapen å ena sidan samt om tron, hoppet och kärleken å andra. Dessa tre senare kommer att bestå ($\mu\acute{\epsilon}\nu\epsilon\iota\nu$) — men också de övriga betecknas som något »verkligt», som något »varande», så länge de är förhanden.

Av alldeles särskilt intresse i detta sammanhang är till sist apostelns uttalande i 1 Kor. 8:4 ff., därför att Paulus här tycks

ha direkt reflekterat över »verklighetsfrågan», över frågan om »varat».

Det heter i vers 4 b: »Vi vet att det inte finns någon avgud i världen (οὐδὲν εἰδωλον ἐν κόσμῳ) och att det finns bara en Gud (οὐδεὶς θεὸς εἰ μὴ εἷς)».

Av detta uttalande kan det ju se ut som om Paulus skulle mena att »avgud» och »avgudar», som han ju dock talar om, är något »overkligt», något »icke-varande».

Men i de båda följande verserna förtydligar aposteln, tycks det oss, det som sagts i 4:e versen på ett sätt som är ägnat att korrigera den förmodade tolkningen av vederbörande ord. Det heter i sagda verser: »Ty även om det skulle finnas så kallade gudar, i himlen eller på jorden — det finns (εἰσίιν) också många gudar och många herrar — så har vi bara en Gud (ἀλλ' ἡμῖν εἷς θεός)»

Paulus säger alltså inte utan vidare och definitivt att avgudar inte finns, att de är »overkliga». Han säger tvärtom efter, som det verkar, direkt reflexion över detta förhållande att de finns, visserligen inte »för oss», men för »de otrogna» finns de — jfr härtill bl.a. 2 Kor. 4:4.

För dessa människor *är* dessa gudar alltså. Visserligen kan det för Paulus naturligtvis aldrig vara tal om att dessa gudar skulle vara av samma natur som den Gud som Kristus har uppenbarats, ännu mindre att de skulle vara identiska med denne. Det heter också i Gal. 4:8 f. att dessa gudar »egentligen» — till sitt väsen (τοις φύσει) — inte är gudar men svaga och ömkliga makter.

Men att de för vederbörande människor inte är, eller att de är i »mindre grad» än vad Gud är för Paulus sägs aldrig. Och även om någon ville tolka Paulus' ifrågavarande ord så, att han skulle mena att dessa gudar vore »inbillningar», så tycks företrädaren av en sådan tolkning, av Paulus' uttalanden att döma, vara nödsakad medge att de *just som inbillningar* san-

nerligen menas vara verkliga. Och att medgivandet att en inbillning såsom inbillning betraktad är verklig *inte* i och för sig betyder att likhetstecken totalt sett sätts mellan inbillning och icke-inbillning torde vara klart vid minsta eftertanke.

Vi menar oss alltså ha funnit, med utgångspunkt från motsättningen mellan $\sigma\kappa\acute{\alpha}$ — $\sigma\tilde{\omega}\mu\alpha$ i Kol. 2:17, att Paulus ifråga om storheter med vilka han opererar, d.v.s. om vilka han säger *att* de är och om vilka han även utsäger något om *hur* de är och eventuellt vad *de verkar*, aldrig graderar dessa storheter i *den* meningen att de med hänsyn till sitt varande eller sin verklighet sägs äga mer eller mindre vara eller mer eller mindre verklighet.

Däremot »graderas» sagda storheter givetvis bl.a. i den meningen att de sägs representera mer eller mindre värdefullt vara, d.v.s. *de menas ingalunda vara identiska*.

Aposteln Paulus har m.a.o., menar vi, i sin »verklighetsuppfattning», i den mån vi med hänsyn till sprödheten i vederbörande material vågar tala om en sådan för Paulus' vidkommande, konsekvent skilt »verklighet» från identitet, vilket i detta sammanhang tycks oss vara det stora och avgörande.

Och i detta avseende tycks aposteln kunna hjälpa var och en som vill komma till en riktig i betydelsen *motsägelsefri* uppfattning av verkligheten och till en *motsägelsefri* fixering av verklighetsbegreppet. Det tycks nämligen som om det skulle finnas en nästan outrotlig tendens att vid behandlingen av verklighetsfrågan sammanblanda verklighet och identitet, antingen man härvid är påverkad av antik filosofi eller av mera moderna metafysisk-materialistiska tankegångar — eller av något annat. Och resultatet blir vid en dylik sammanblandning, så vitt vi kan se, just en motsägelsefull verklighetsuppfattning.

Vi skall till sist, för att ytterligare belysa riktigheten av det

vi menat vara paulinsk verklighetsuppfattning, i ett konkret exempel visa hur resonemanget i verklighetsfrågan kan ställa sig, då man underlåter att konsekvent skilja verklighet från identitet.

Exemplet avser distinktionen dröm — verklighet, där verklighet sätts = det vakna livets förhållanden, under det att drömmen fränkänns verklighetskaraktär.

Men, kan man då fråga, är inte drömmen *just som dröm* något verkligt? Är det, när drömmen är förhanden, inte fråga om en »verklig» dröm.

På denna fråga har då svarats: Jo, drömmen »som sådan» måste medges vara verklig. Men något överkligt är det dock i sammanhanget »också» fråga om, ty »det som dröms» är överkligt.

Detta svar tycks emellertid bara ge ett nytt belägg för riktigheten av påståendet att man gärna förväxlar verklighet och identitet och att man därigenom råkar in i motsägelser.

Ty man kan i relation till det nyss anförda svaret fortsätta att fråga: I vilket förhållande står då »drömmen själv» till »det som dröms»? Är dessa båda storheter inte identiska? Detta verkar att vara fallet. Ty om det man kallar dröm tänks helt befriat från »det som dröms», vad blir då kvar? Ingenting, tycks det. Men om då sagda storheter sakligt sett är identiska, säger man alltså, när man påstår att »drömmen» är verklig men att »det som dröms» är överkligt, att en och samma storhet på samma gång är verklig och överkligt.

Och att man på anført sätt vill ha begreppet »överkligt» sammanknipat med drömmen torde just bero på att man sammanblandar verklighet och identitet. Ty dröm eller det som dröms är uppenbarligen inte identiskt med det som upplevs i »vaket» tillstånd. Då emellertid detta senare vanligen torde uppfattas som »det verkligt verkliga», stämpas drömmen som »överkligt», eftersom den inte är identisk med detta »verkligt

verkliga». Men att identitet inte råder är ju, som förut framhållits, en sak alldeles för sig.

Här är inte platsen att gå närmare in på verklighetsfrågan som sådan: här intresserar oss direkt endast vad aposteln Paulus har att säga i denna fråga.

Men det sagda tycks oss dock visa hur rikt det nytestamentliga innehållet är: det kan, menar vi, ge riktlinjer för lösandet även av filosofiska spörsmål.

Och bland filosofiska spörsmål torde verklighetsfrågan med rätta böra betecknas som den kanske mest grundläggande. Av Paulus har vi då, vad denna fråga angår, framför allt lärt, för att kort sammanfatta detta, att verklighetsfrågan är att hålla strängt skild från identitetsfrågan, varigenom all verklighetsgradering, i den meningen att något skulle kunna äga större eller mindre verklighet, omöjliggörs: det som är, är, så länge det är, och kan inte vara i högre grad än något annat, som också är.

Att sedan något som är kan äga exempelvis större varaktighet, större värde, enligt ett visst subjekts uppskattning, ett långt rikare innehåll än något annat som också är — det är, som flera gånger anförts, givetvis en sak alldeles för sig och något som ofta bekräftats av vederbörande paulinska uttalanden.

Anteckningar till nytestamentliga texter.

Av Hugo Odeberg.

Joh. 1:29-34. (Sönd. e. Nyår.)

Tre vittnesbörd av Johannes Döparen om Jesus:

- 1) »Se Guds Lamm, som tar bort världens synd.»
- 2) »Han är den som döper i Helig Ande.»
- 3) »Denne är Guds Son.»

Innehållet i Döparens vittnesbörd är grundat på ord från Herren, Kristi Fader, och på vad Döparen själv sett. Men detta utgör inte två från varandra skilda källor för hans vittnesbörd — utan tvärtom, i varje enskilt fall sammansmälter Herrens ord och vad han själv sett i *ett* faktum. Så är det med varje auktoriserat, alltså äkta, vittnesbörd om Kristus. På ett pregnant sätt sammanfattar Döparens och Jesu lärjunge Johannes detta, när han skriver: »Det som var *från begynnelsen* (= från världens grundläggning), det vi har *hört*, det vi har *sett*, det vi *skådade* ... om *Livets Ord* är det vi vittnar» (1 Joh. 1:1, 2). Livets Ord, det gudomliga Ordet, förkroppsligas i Jesus Kristus, vilken den vittnande själv *sett*.

Så är det också med de tre vittnesbörd som framställs i Joh. 1:29-34.

(1) »Se Guds Lamm, som tar bort världens synd.» Detta vittnesbörd grundar sig på det i Gamla Förbundet givna gudsordet, t.ex. i Jesaja 53: »Lik ett lamm som förs bort till att slaktas», »Det var våra sjukdomar har bar, våra smärtor tog han på sig ... Han var genomborrad för våra överträdelsers

skull, slagen för våra missgärningars skull.» Men den om vilken detta är sagt, honom *ser* här Döparen, och såsom ett äkta vittne kan han också för andra peka på Honom, så att de också får se: »Se Guds Lamm ...!» Och han kan se Honom och peka på Honom såsom den som tar bort *världens* synder. Med det ordet »världen» betonas att det är *hela* världen, hela mänskligheten, som här är inbegripen, varje enskild människa, inte endast på någon viss tid, utan i varje land, på varje ort, i varje tid av denna tidsålder. — Därför står som motsvarighet härtill att »Han skulle uppenbaras för *Israel*». Jesu Kristi framträdande såsom en människa i mänskligheten var på en bestämd tid och i ett bestämt folk, Israel. Hans verkningssätt, hans »sändning», var endast bland och till »de förlorade fåren av Israels hus». Men hans sändnings verkningar och räckvidd var hela mänskligheten: »Så älskade Gud *världen* att Han utgav sin enfödde Son.» Enligt evangeliet är Jesu verk universellt och omfattar hela mänskligheten just därigenom att det är historiskt fast förankrat.

»Som *tar bort* världens synd.» Att »ta bort» (*aírein*) betyder att »lyfta av» från andra och »ta på» sig själv. Han lyfte av syndens, onskans, fördärvets börda från oss och tog denna börda på sig själv.

(2) Så är det också med det andra vittnesbördet: »Han är den som döper i Helig Ande.» Detta är uttryckligen Herrens egna ord. Döparen betonar detta: »*Han* som sände mig att döpa i vatten sade till mig ...» Men Den som sände gav Johannes Döparen ett tecken som gjorde att Döparen också *såg* att Jesus Kristus blivit utrustad att döpa i Helig Ande. Och det som Döparen såg var också uppfyllelsen och förkroppsligandet av det i Gamla Förbundet givna Gudsordet »Över honom skall Herrens Ande *vila*» (Jes. 11:2), ty det sägs att Döparen *skådade* Anden fara ned över Honom och *bli kvar* över Honom.

Döparen ställer samman sitt dop i vatten med Kristi

döpande i Helig Ande. Dopet i vatten var ett dop till känedom om människans fördärv och till den »gamla människans», den från Gud skilda och mot Honom upproriska människans, dödande. »Nu lever inte längre *jag*», nu är det gamla jaget inte längre »jag» i mig, jag är död. Kristi dop i Anden, det var utrustandet med gudomliga gåvor, Andens gåvor, och dessa sammanfattas i Anden själv, i Kristi Ande. Kristus själv tar med sin Ande boning i den vars gamla människa dödats och ikläder honom den nya människan: »utan Kristus lever i mig.» När jag själv är intet, så är Kristus med sin Ande » jag» i mig (Gal. 2:20).

(3) Och det tredje vittnesbördet är likaså Herrens eget ord och Döparens egen syn i ett enda faktum: »Jag har *sett* och har vittnat att Han är Guds Son», ty det gudomliga Ordet självt löd: »Denne är min älskade Son.» Det betydde och beseglade att det Kristus gjorde var Guds verk, liksom Kristus åter och åter betygar: »Jag gör inget av mig själv ... jag talar inget av mig ... utan vad Fadern sänt mig att göra, vad min Fader gör, det gör jag ... vad min Fader gett mig att tala, det talar jag». Ty »Gud var i Kristus, försonande världen med sig själv» (2 Kor. 5:19). Därigenom kan Han som döper i Helig Ande ge »dem som tar emot Honom, myndighet att bli *Guds barn*», vilka då såsom sådana inte längre är »*födda* av blod eller av köttets vilja eller av någon mans vilja utan *av Gud*».

Joh. 8:12. (Trettond.)

När Jesus säger »Jag är världens ljus», ligger däri först en stark betoning på orden »Jag är», en betoning som en direkt översättning inte kan få fram. De orden är uttalade med samma myndighet som när enligt 2 Mos. 3:14 Gud sade till Moses: »Så skall du säga till Israels barn: '*Jag Är*' har sänt mig till er.» Såsom den som kan kalla sig »*Jag är*» talar Kristus här

till folket. Det är den Gudomlige, Han som är ett med Fadern, som är världens ljus. Det är således fråga om ett ljus som är fullkomligt. Det finns många ljus i världen, somliga är rena irrbloss, och dessa är kanske de som för tillfället tycks den från Gud skilda mänskligheten allra klarast, men vilkas lystid är kort, och som även av de från Gud skilda människorna efter en kort tid allmänt betraktas som »irrbloss», men tyvärr oftast därför att man nu sätter sin lit till nya irrbloss, vilka åter för tillfället framstår som säkra vägvisare. Men det finns också andra ljus som inte direkt är irrbloss utan kan kallas »gudagivna», men dock bara är ämnade för en begränsad del av människans verksamhets- och livsområde. Om de används inom denna begränsning, för det de är avsedda, så tjänar de till verklig vägledning. »Ögat är kroppens ljus» säger Jesus själv. Människans sinnen är ju inte vilseledande, utan outhärliga hjälpmedel inom ett givet praktiskt område. Hennes reflexionsförmåga, förmåga av forskning, studium, tänkande likaså, och dessa pekar redan på det fysiska området utanför sinnenas område och kan med dessas hjälp och grundval leda utanför sinnenas område till sådant som sinnen ensamma, utan extra hjälpmedel, inte kan intränga i: redan ett tecken att ett allt vidare ljus behövs ju vidare och djupare man skall tränga. Ty verkligheten själv är en hel och odelbar.

Men när Kristus talar om sig själv som »världens ljus», då är det inte fråga om ett begränsat ljus utan om källan till allt ljus, och — för människan — om det ljus som kan vägleda henne till *hela* hennes varelse, ge ljuset åt alla andra ljus, »Livets ljus». Bara hänvisad till andra ljus, är dock något av henne i mörker, och i själva verket det allra viktigaste, hennes ursprung och mening och mål. Så heter det i Joh. 1:9 om Honom att Han var det »*sanna* Ljuset», det ljus som inte är ett bara begränsat, härlett ljus, tjänligt för ett visst område, utan själva ljusets källa som ger ljus åt livets källa och centrum i människan. »Hos dig är Livets källa, i ditt ljus ser vi ljus» (Ps. 36:10).

Mänskligheten utan Gud är ju skild från Gud och därför från livets källa. Ljuskällan i en människa i detta läge är ju täckt av mörker, »Livet» är mörker. Hon känner också detta, när hon besinnar sig: vet själv att hon varken ser ursprung, väg eller mål. Hon är i det djupaste mörker, blind, och såsom blind är hon fången, ty hon vet ju ingen utväg ur mörkret.

Så är Jesu ord »Jag är världens ljus» en erinran om och en uppfyllelse av de i Gamla Förbundet givna gudsorden: Jes. 42:1-7, 9:2.

Men där betonas också ordet »*världen*»: för *hela* mänskligheten i alla tider, för varje enskild i varje tid av denna tidsålder är Kristus Livets ljus, och Han är det i synnerhet för de mörkaste tider och för dem som vandrar i det djupaste mörker. Inget mörker är så djupt att Kristus inte kan lysa in i det, när man tar emot Honom. Och inget folk är ställt utanför löftet: »Du skall bli min frälsning intill jordens yttersta gräns» (Jes. 49:6).

Joh. 7:14-18. (1 e. Trettond.)

De skriftlärde på Jesu tid hade som sin uppgift att uttyda de heliga Skrifterna, vad vi kallar Gamla testamentet. Deras ämbete hade kommit till och hölls vid makt på grund av ett behov hos allvarligt sinnade människor, sådana som ville göra det som var rätt, det som var Guds vilja, och därigenom förverkliga ett rätt liv, det »eviga livet». Ivrigast bland dessa var fariséerna. Och i de heliga Skrifterna menade de sig ha Guds eget ord givet och därmed kunskapen om Guds vilja nedlagd. Jesus betyder själv enligt Joh. 5:39 att de »forskade i Skrifterna», därför att de menade att de hade evigt liv i dem. Men de som skulle uttolka Skrifterna till vägledning för en rätt livsföring, de fick inte — det höll man strängt på — tolka dem efter sina egna infall, komma med sin »egen lära». Sättet att tolka Skrifterna och den rätta tydningen skulle man ha motta-

git av en rätt lärare, och denne i sin tur av en annan rätt lärare, så att den rätta skrifttolkningen sålunda tänktes ha fortplantats från generation till generation av lärare ända från Mose, som själv först fick Läran. Var och en som framträdde och tolkade Skriften skulle alltså kunna hänvisa till någon eller några rätta lärare av vilka han blivit undervisad, i vars skola han gått.

Även Jesus hänvisade till Skrifterna och uttydde dem. (Luk, 24:27, 45, Matt. 5:17 ff., Joh. 10:35.) Men han hänvisade inte till någon föregående rätt lärare, rabbi, utan talade alltid utifrån sig själv, och detta med makt och myndighet: »Jag säger er!» Det var för dem som hörde honom liktydigt med att han talade inte bara som en som såsom en enskild läsare av Skriften vågar sig på en egen tydning, utan med en myndighet som annars endast Skriftens eget »Jag» hade, då det där heter »Jag, Herren, säger dig».

Jesus betygar nu här, att så verkligen är förhållandet, nämligen så: »Min lära är inte min, utan Hans som har sänt mig.» Han talade inte av sig själv utan verkligen av Honom som är Skriftens »Jag». Det är Herrens egen myndighet med vilken Han talar, därför att Han inte är något eget, från Herren skilt, utan helt ett med Fadern. Så är det också i helgedomen Han kan tala (Luk. 2:49) såsom helgedomens Herre.

Därför kan Han försäkra att den som verkligen vill göra Guds vilja, han kommer att förstå att Kristi lära är av Gud, han kommer att känna igen Kristus i Skriften (2 Kor. 3:14-17).

Liksom Kristus själv inte talar av sig själv utan endast uppenbarar vad Fadern talar, så skall också Anden förfara, och så skall Kristi vittnen förfara. De har inte — såsom vittnen om Kristus och förkunnare av Hans evangelium — att komma med sin egen lära, utan endast framlägga vad Han givit. På så sätt skall de enligt Honom forska i Skrifterna och läsa Skrifterna, ta emot och ge vidare Anden i dessa Skrifter. Till intet annat har de såsom Kristi vittnen bemyndigande: vad Han givit, och

allt vad Han givit och detta i dess *helhel*, i dess anda, i Kristi Anda skall de *bevara* och förmedla (jfr Joh. 16:13, 14, 15:26, 37, Upp. 3:8).

Joh. 4:5-42. (2 och 3 e. Trettond.)

För data om samariterna på Jesu tid kan hänvisas till artiklarna »Samariterna» i Saarisalo-Hedegårds »Biblisk Uppslagsbok» (2:a uppl.), i Bornhäuser »Viktiga Bibelord i sin samtids ljus» (sam.st. och övers. av G. Sandegren) och i min skrift »Tillbaka till Bibeln». Samtalet med den samaritiska kvinnan rör sig uppenbarligen i symboler. Det är Jesus själv som använder orden »vatten», »källa» etc. i symbolisk mening. Men det vore att alldeles misskänna evangeliets karaktär, om man ville fatta hela berättelsen som »endast» symbolisk, d.v.s. som om det alls inte var fråga om någon verklig händelse utan endast en s.k. allegori. Inte bara i Johannesevangeliet utan i alla evangelierna finner vi Jesus anknyta symbolen (i motsats till »liknelsen») just till något som verkligen äger rum. Verkligheten själv, t.o.m. en skenbart liten obetydlig händelse i verkligheten, har symbolisk innebörd, därför att den är verklig. Jesus har verkligen bett kvinnan om vatten i bokstavlig mening invid en brunn i bokstavlig mening. Men samtidigt förs ett samtal om »levande vatten» i symbolisk mening. Och även kvinnans svar har symbolisk innebörd.

Kvinnan och samariterna står här som representanter för icke-judar som skall komma att ta emot evangeliet. Men det är dessutom en särskild sorts människor: sådana som verkligen med allvar och omsyn söker efter vatten att släcka sin inre törst med. Det är inte ytliga, likgiltiga människor utan »andliga» intressen, utan det är sådana som är beredda att gå långt bort och som gärna går långt bort för att söka i hopp om att finna. Och det är människor som är inställda på att det de sö-

ker måste ligga djupt fördolt: »brunnen är djup.» De vet att man måste ha något att hämta upp vattnet ur den djupa brunnen med, ett spårsinne, en insikt, en vishet, en psykisk träning eller övning e.d. »Brunn» är hos samariterna en bildlig benämning på »vishetskälla», »vishetsurkund», »heliga skrifter med fördold vishet», och »öskärl» likaså en bildlig benämning för »spårsinne», »uppövad insikt», »gnosis». (Inte för intet är det vi just i Samarien träffar på den äldsta, bestämt daterbara »gnosis»: Simon Magus, vilken ju omtalas i Apostlagärningarna 8:9-24.) Men kvinnan representerar också den typ av sökare som helst vill finna detta den djupare vishetens vatten utan att behöva ändra sitt liv i vissa moraliska avseenden, detta till skillnad t.ex. från fariséerna, de »rättfärdiga» som ville finna Gud i ett strängt moraliskt liv.

Emellertid var nu denna kvinna också en sådan som verkligen blev gripen av Kristus och tog emot hans undervisning och hans levande vatten, till skillnad från såväl fariséerna som Simon Magus. Hon *finner* alltså det hon söker, men på ett helt annat sätt än hon tänkt sig det. Och hon skyndar att för andra tala om vad hon funnit och blir alltså ett förmedlande vittne. Dessa kommer sedan själva till egen kunskap. De *får* »det levande vattnet», det friska, den ousinliga källans från själva ursprunget ständigt flödande vatten som förs vidare till evigt liv. Och Herren stannar kvar hos dem, och det levande vattnets källa stannar kvar hos dem för alltid.

I anslutning härtil kommer så samtalet med lärjungarna om den »bestående födan», som för Kristus är att göra Hans vilja som sänt *Honom*, och som sedan för lärjungarna skall bli att göra Hans vilja som sänt *dem*. Genom att *ge ut* det evangelium som mättar den hungrige, får de den mat som ger dem ständig näring. Detta är invävt i berättelsen om samtalet med den samaritiska kvinnan och därmed ställt i belysning av den åskådning hon före sitt möte med Jesus representerar. Den som

såsom hon söker efter »andlig näring» tänker ju på denna såsom något som man skall förskaffa åt sig själv, man skall se till att bygga upp sitt inre liv genom att ta till sig andlig näring liksom man tar till sig kropplig näring. Men den som fått Kristi gåva får livgivande dryck och andlig näring genom att ständigt ge ut. Han har även som »apostel» och »vittne» att inte ens i detta arbete tänka på att skörda åt sig själv eller tänka på frukten av eget arbete, utan endast på att göra eller vara det hans Herre sänt honom till och givit honom att göra eller vara. Och i detta blir en gudsdyrkan i Anden och i sanning, nämligen i Kristus som tar sin boning hos honom. »Vi skall ta vår boning hos honom» (Joh. 14:23).

Joh. 1:16-18. (Kyndelsm.d.)

»Vi alla» har fått av Hans fullhet, säger evangelisten. I dessa »vi *alla*» innefattas verkligen alla som hör Kristus till, var de än befinner sig och genom tiderna, under alla förhållanden, »i brist eller överflöd», »i medgång eller förföljelse», »under gott rykte eller ont rykte», enligt Paulus' sätt att uttrycka sig. Med »fullhet» menas den uppfylldhet av nåd och sanning, den oinskränkta nåd och sanning, i det »gudomliga varat och väsendet» som det talats om i vers 14. Vi har fått och mottagit: det är en ständig gåva, vilket också ytterligare betonas genom det avsiktligt slående uttrycket »nåd för nåd» [v. 16]. »Nåd *för* (antí) nåd» betyder inte endast »den ena nåden efter den andra». Efter vanligt språk, som alltså motsvarar det vanliga människosättet, så kan någon »få» något »för» (antí) något annat, vilket han då själv kan ge. Här »får» vi nåd »för» den nåd vi fått, inte för något annat. Vi får en gåva från Gud *för* en gåva *från Honom*, inte från oss. Redan kunskapen om Guds vilja, »lagen», var en gåva; den gavs genom Mose. Men det stannade inte vid denna gåva, som om den hade varit ensam hade

betytt en fordran och befallning. Utan genom Honom som är av begynnelsen har av begynnelsen *nåden* och *sanningen* blivit till, kommit till, blivit verklighet. Och i Jesus Kristus, Ordet som blev kött, förkroppsligades den. — Man skall inte förtunna eller förvanska dessa ords mening genom att identifiera »lagen genom Moses» med Gamla testamentet. Ty i Gamla testamentets skrifter är just uttrycket »nåden och sanningen» mycket ofta förekommande. Redan i 2 Mos. 34:6 heter det »Herren Herren är en barmhärtig och nådig Gud, sen till vrede och stor i nåd och sanning». Jfr Ps. 86:15, 103:8, 145:8 (den sistnämnda psalmen lästes dagligen vid morgonandakten), eller Ps. 115:1 (»Inte åt oss, Herre, inte åt oss, utan åt ditt namn ge ära, för din nåds och sannings skull»; psalmen hör till Hallel-psalmerna 113-118, vilka föredrogs upprepade gånger under de stora högtiderna.) »Nåden» och »Sanningen» som blivit till genom Jesus Kristus är alltså den gudomliga nåden och sanningen, den nåd vars uttryck beskrivs t.ex. i sådana ord som Joh. 3:16 och 2 Kor. 5:19 och i Gamla testamentet t.ex. i Jes. 53.

Om denna nåd och sanning talas nu inte endast såsom om egenskaper hos Gud, som man fått kunskap om. Det är inte bara en kunskap om Gud. Utan evangelisten kan säga att vi *har sett* Hans härlighet, nämligen dens härlighet genom vilken nåden och sanningen inte bara förkunnades utan *blev till* (egéneto). Så betonar han nu också omedelbart att ingen någonsin annars har sett Gud. Den »bild» man gör sig av Gud är nämligen inte Gud, även om den består av de mest upphöjda »gudsbegrepp», så länge de bara är begrepp. Däremot har ett skådande av Gud verkligen blivit möjligt: »den enfödde Sonen, som är i Faderns sköte» (ständigt *ett* i verksamhet och vara med Honom) »Han har utlagt Honom». Detta »utlagt» eller »förklarar» eller »uppenbarar» (exegésato) betyder nu inte *bara*, att Kristus gett en kunskap om Gud, *bara* »kungjort vad

Gud är». Visserligen är det först *också* detta, men det är mycket mera sagt med detta uttryck. »... de *ord* som du har gett mig har jag gett åt dem ...» (Joh. 17:8, 14). »Jag har gjort ditt *Namn* känt för dem», nämligen det högsta gudsnamnet, vilket Jesus Kristus själv bär, Han som bär namnet »Herren». Djupast betyder »utlagt» här, att *Kristus* själv i sin person och verk är utläggningen av, uppenbarelsen av, Gud. Alla andra »utläggningar» av vad Gud är är antropomorfistiska, även de skenbart mest abstrakta, men i Kristus ser vi Gud. Detta säger Han uttryckligen själv: »Den som har sett mig har sett Fadern» (Joh. 14:9, 12:45).

Ortodoxa judar i helg och söcken.

Johannes Ginsburg, *Ortodoxa judar i helg och söcken*. Israelsmissionens andelsförenings bokförlag. Stockholm 1946. 163 sidd. + 8 sidd. illustrationer.

Johannes Ginsburg har i denna bok givit en utsökt skildring av sin barndomstid. Men det är ingen självbiografi av det vanliga slaget. Författaren träder själv i bakgrunden, och intresset samlas helt kring miljön, de ortodoxa judarna i en östeuropeisk stad, deras seder och bruk. Först skildras sabbatsdagen, centrum i den ortodoxe judens liv. Huvuddelen av innehållet är grupperat kring de olika helgerna och högtidsdagarna.

Ett alldeles särskilt intresse får denna bok, då man besinnar den fasta traditionsbundenhet som alltid utmärkt det judiska folket. Flertalet högtider har ju firats alltsedan gammaltestamentlig tid. I många av dessa ceremonier har Jesus själv och hans första lärjungar deltagit, och i sin förkunelse har Jesus ofta anknutit till de för varje sabbats- och helgdag fastställda textstyckena ur Gamla testamentet. Allra klarast framträder detta vid påskalammsmåltiden och nattvardens instiftande.

Författaren är fylld av en levande kärlek till sitt folk, detta märkliga och underbara folk, utvalt framom alla andra men samtidigt plågat och förföljt som inget annat. Det är hans brinnande önskan att Israel skall få upp ögonen för Honom som är löftenas uppfyllelse. Men skall detta ske, då måste Frälsarens fränder efter köttet hos Hans bekännare få möta inte hat utan kärlek. Så blir Johannes Ginsburgs bok inte endast en skattkammare av värdefull kunskap utan samtidigt ett väckande och manande dokument.

E. S.

Innehållsförteckning.

	<i>Sid.</i>
Doktor <i>Fride Hylander</i> : Den sjuke och läkaren	177
Fil. Doktor <i>Ingrid Wilhelmsson</i> : Frid	189
Missionär <i>G. Bernander</i> : Galileen	196
Fil. Lic. <i>Herman Wohlstein</i> : Shvuot-Shābu‘ot (Pingst)	208
Fil. mag. <i>Erik Petrén</i> : Ecclesia militans	217
Rektor <i>Rob. Fur</i> : Den ende Guden (<i>Exod. 20:3</i>)	220
Luther om ordet (Forts.)	223
Pastor <i>Martin Magnusson</i> : Om Aposteln Paulus' verklig- hetsuppfattning	226
<i>H. O.</i> : Anteckningar till nytestamentliga texter	233
Ortodoxa judar i helg och söcken	244

EREVNA. Redaktör: Teol. lic., Fil. mag. E. Starfelt. Lund.
Redaktionskommitté: Kand. E. Albertson, Teol. kand. M.
Magnusson, Teol. lic. Evald Nilsson, Fil. mag. Bo Svensson,
Teol. kand. G. Twegner, Teol. kand. T. Tykesson. Utgivare:
Prof. H. Odeberg, Lund. Distributionschef: Fil. mag. Bo Svens-
son. Red. o. exp.: Erevna, Fack 91, Lund. Årsmedlemsavgift
inkl. pren.-avg. 2:50 kr. Postgirokonto nr 27 11 04. Erevna,
Lund.

Lund 1946. Carl Bloms Boktryckeri A. B.
Språkligt bearbetad 2002.